

: ČAS :

Znanstvena revija
„Leonove družbe“

Letnik IV. Zvezek 3.

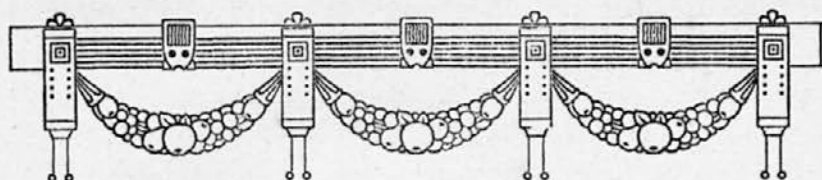
Ljubljana, 1910

Tisk Katoliške Tiskarne.

Vsebina.

»Nazaj k sveti Cerkvi!« (Dr. A. Ušeničnik)	97
O slovenski narodni glasbi. (Prof. D. Beranič)	102
Cerkev sv. Klementa v Rimu in sv. brata Ciril in Metod. (F. Fr. Stele)	111
Iz Kastelčeve zapuščine. (Ivan Grafenauer)	120
Fr. Bregarju v odgovor. (Ivan Grafenauer)	146
Nove knjige: Trg Središče. — General de Sonis, miles Christi	149
Listek: Nekaj o Levstiku. — Corpus iuris civilis in krščanstvo. — »Kulturna načela i rad naprednjaka.« — Z Marta. — Halleyev komet	151
Glasnik »Leonove družbe«	152

»Čas« izhaja po desetkrat na leto. Naročnina: 5 kron, za dijake 3 krone.
Za člane »Leonove družbe« je naročnina plačana z letnino. (Letnina rednih
članov 10 kron, letnina podpornih članov 6 kron.) Naročnino sprejema
□ □ Leonova družba v Ljubljani. □ □

»Nazaj k sveti Cerkvi!«

Dr. A. Ušeničnik.

Nazaj k sveti Cerkvi! — v te besede izzveneva življenjska izpoved konvertita dr. Alberta Ruvilla, vseučiliškega profesorja v Halle.¹ Mnogo čuda se je vzbudilo, tudi nekatera kriva sodba se je izrekla, ko je lani zapustil protestantizem in se vrnil v katoliško Cerkev, zato je napisal to izpoved.

Zakaj je zapustil protestante in se vrnil v katoliško Cerkev? Zato, pravi, ker drugače ni bilo mogoče. Zatajiti bi moral ali znanstveno metodo, ki si mu jo je duh osvojil v mnogoletnem znanstvenem delu, ali pa bi si moral lehkomišelnost utajiti resnobo religioznih vprašanj.²

Vera ali nevera, le-to je alternativa! Vse drugo je polutantstvo.³ Vera je resnica, resnica je Kristus, a Kristus je v Cerkvi. »Kdor Cerkev zapusti, tega se bodo kmalu polastili nje sovražniki, pogani, naj se še tako brani!«⁴ Toda ali niso tudi protestantje verni? Ljudstvo je verno, a kar ima pozitivnega, je katoliško. V protestantizmu se je praktično izvršila evolucija v smeri katolicizma in se je morala izvršiti, ker sicer bi se bilo vse razblinilo v nič. Teoretično pa omahuje pozitivni protestantizem sem ter tja. Rad bi ohranil protestantovski princip svobode, a brani se svobodomiselstva, ki se mu obeša za roko; rad bi bil pozitivno krščanski nasproti liberalizmu, a takoj se ustraši očitka, da izdaja protestantovsko svobodo katolicizmu. »Polovičarstvo, nejasnost, protislovja.«⁵

¹ Zurück zur heiligen Kirche. Erlebnisse und Erkenntnisse eines Konvertiten. Von Dr. Albert von Ruvilla, Universitätsprofessor in Halle a. S. 7.—9. Auflage. Berlin 1910.

² O. c. 7.

³ O. c. 48.

⁴ O. c. 48.

⁵ O. c. 48.

Paradokсна, a resnična in globoka je misel, ki je do nje prodrli Ruville v verskem vprašanju. Odkod je to, da se razkroj v cerkvah izvun Cerkve ni še dovršil do negacije krščanstva? »Papeštvo je tista skala, ki na njej stoji ne le katoliška Cerkev, ampak tudi krščanski svet, ki je od nje odpadel!«¹ Že davno bi se bil pozitivni protestantizem predal verskemu nihilizmu, ko bi ne bilo sredi krščanstva Petrove skale. A ta skala stoji v vseh viharjih, in kar je še vernih kristjanov, četudi zunaj Cerkve, jo vidijo, in liberalci se boje, da se vse te verne mase oklenejo te skale, če bi jih odkrito hoteli potegniti v brezverstvo! »Iz mržnje do Rima, da ne bi pomagali Rimu do triumfa, se držé protestantovske občine še na krščanskih tleh.«² »Racionalisti, modernisti, liberalci pač ne bi dolgo hranili krščanskega imena in oznanjali krščanske morale, ko ne bi bilo vedno v ozadju rimske nevarnosti. Voditelji ne smejo prestopiti neke meje, ker bi sicer prešla večina pristašev v verni tabor. Kvečjemu grška cerkev ima še nekaj samostojnega življenja, ker v njej živi še duh starih apostolskih očakov. Toda zanjo, ki je pod močnim državnim varstvom, tudi še ni bilo težkih poizkušenj. Ko bi te prišle, kdo ve, če ne bi tudi ona potrebovala opore rimske skale? Ali se ne opira že sedaj nekako nanjo?«³

In prav v tem je bil globoki pomen vatikanskega zbora, da je v svetovnem razdejanju pokazal na Petrovo skalol⁴

Protestantizem se sklicuje na brezpodstavno (voraussetzungslose) vedo. Vede brez podstav sploh ni, mogoča je le veda brez predsodkov. A ves liberalni protestantizem sloni na predsodkih. Moderna veda je zamislila v boju zoper Cerkev pojem »klerikalizem« in ta sovražni pojem je prenesla nato na vso zgodovino katoliške Cerkve, češ da je tako nastala katoliška Cerkev sama v nasprotju z apostolsko Cerkvijo. To je čisto samovoljna in tendenciozna podstava. A proti božjemu značaju krščanske religije še ne bi bila ta veda ničesar premogla, če ne bi bila postavila še druge podstave, namreč dogmo, da je čudež nemogoč. S to dogmo je šele pomagala izobražencem »brez predsodkov« t. j. brez vere do neke brezskrbnosti, češ krščanstvo je znanstveno ovrženo in

¹ O. c. 57—58.

² O. c. 57.

³ O. c. 58.

⁴ O. c. 35—58.

znanstveno je dokazano, da so otroški ljudski nazori in stroge npravne zahteve Cerkve brez znanstvene podlage.¹

Protestantizem je svoboda — dà, a le negativno: izvun »evharistične črte«, katoliške pozitivne religije, smeš iti daleč, daleč vun, komaj razločna črta loči protestantizem od poganstva, a pozitivne svobode ni, dogma o brezpodstavnosti vede, t. j. nemožnosti vseh nadnaravnih pojavov, zapira vsako pot h krščanskemu Bogu. Katoliška Cerkev ne daje svobode negativno t. j. za zlo in neresnico, a pozitivno odpira vsa pota do neskončne polnosti resnice. »Še nikdar«, pravi Ruville, »nisem mogel tako svobodno in nepristransko pisati zgodovine, kakor sedaj, ko sem spoznal katoliško krščanstvo v pravi podobi!«²

A zakaj vse sovraži Cerkev, če je v njej resnica? Da jo pogani sovražijo in morajo sovražiti, to je čisto umevno: Cerkev obsoja vse njih življenje in mišljenje. Da jo sovražijo protestantje, to pa je zakrivil zgodovinski razvoj. Odpad je moral roditi odpor, in kdor v razporu opravičuje svojo krivdo, mora dolžiti drugega. Tudi se protestantizem katolicizma boji, zato ga sovraži. A kar je odločilno za mase, protestantizem odpočetka hrani veliko laž o Cerkvi in podoba katoliške Cerkve v duši protestanta je le grda karikatura. Ruville, sloveč zgodovinar, priznava, da je šele l. 1908., ko mu je slučajno prišla v roke prof. Reinholdova knjiga »Der alte und der neue Glaube«, prvič nekoliko spoznal katoliško Cerkev, kakršna je.³ A sedaj da je neskončno srečen, ko jo je prav spoznal... Zato kliče vsem: Nazaj v sveto Cerkev!

Ruville ni prišel nenadoma do spoznanja resnice, dasi se je nazunaj preobrat hitro izvršil. Zunanji pojav je bil le »rezultat skritega razvoja«.⁴

Vzgojen je bil v pozitivnem protestantizmu, prešel pa je pozneje vse faze, ki jih navadno prehodijo moderni duhovi: materializem, panteizem, modernizem v pisani meni brez jasnosti. Nekaj pozitivnega pa je vedno ohranil. Precej religioznosti, celo nag-

¹ O. c. 49—50.

² O. c. 111—127, 126.

³ O. c. 129—145, 24.

⁴ V predgovoru.

njenja do katoliške Cerkve mu je dala Dantejeva Divina Commedia. A da se je odločno vrnil k pozitivnemu krščanstvu (a še ne v Cerkev), za to mu je bilo povod Harnackovo delo »Das Wesen des Christentums«. Harnack je voditelj liberalne teologije, priznan eksaktni raziskovavec. Kot pristašu liberalizma mu je dogma, da so čudeži nemogoči in da je vse, kar je nadnaravnega, v evangelijih tuj element. A vkljub temu, da je pustil v podobi Kristusovi le še toliko popolnosti, kar je je stroga veda absolutno zahtevala, je zasijala iz njegove knjige podoba osebnosti brez vseh pozemskih slabosti, nadčloveška, polna vzvišenih svojstev, nedosežna, čudež prve vrste. »Mene«, pravi Ruville, »je ta podoba tako prevzela, da sem se vrnil na pot apostolske vere.«¹

A ne še v Cerkev! Že v tej prvi veri pa je začutil prečudno srečo. »Hotel sem verovati, ker se mi je vse drugo videlo nesprejemljivo, in veroval sem, in občutil sem srečo, kakršne mi svetne pridobitve nikdar niso dale.«² Ko je našel Kristusa, ga protestantizem ni več zadovoljil. Saj mu protestantizem ni nudil ničesar, le svobodo indiferentizma. Zato je razmišljal dalje. Tedaj, kakor je bilo že omenjeno, je dobil v roke Reinholdovo knjigo, potem je proučil Möhlerja (Symbolik).

Ena dogma katoliške Cerkve mu ni šla nikakor v glavo, evharistična. Möhler mu je šele odkril lepe notranje harmonije te skrivnostne dogme z vsem krščanstvom. Spoznal je, da se mora tu »suvereni protestantovski duh« ukloniti v ponižni otroško vdani veri. Uklonil se je s Petrom: »Kam naj grem? Ti, Gospod, imaš besede večnega življenja!« in veroval je. Ves razvoj se je izvršil brez posebnih notranjih bojov. Brez vnanjih bridkosti seveda ni bilo. Mržnja tudi resnemu, nad vsak dvom resnicoljubnemu možu ni prizanesla. Zato se je prav razveselil, ko je prišel dan konverzije. A nikdar, pravi, si ni mislil, da je mogoča tolika sreča, kakor mu jo je prinesel dan konverzije. Zlasti evharistija, sveto obhajilo, mu je napolnila srce s srečo, ki mu je bila doslej čisto nepoznana in neumevna. »Misterij se mi je odkril. Šele sedaj sem bil cel katoličan!«³

Krasno je, kar piše Ruville o evharistiji. Evharistija mu je hranilna sila katoliške Cerkve, vir nje moči. Evharistija mu je

¹ O. c. 10.

² O. c. 11.

³ O. c. 33.

empiričen dokaz resničnosti katoliškega krščanstva.¹ Evharistična črta mu loči polnost krščanstva od praznega, hladnega, racionalističnega liberalizma in poganizma. Zunaj Cerkve je le »senca« krščanstva, zakaj »zunaj evharistične črte ni proti poganstvu nobene meje in nobenega varstva«. Naj si tudi ohranijo izobraženci pod vplivom učenih teologov še neko krščansko-filozofično svetovno naziranje, ljudska masa ne more najti v tem nobene opore in se pogreza bolj in bolj v neko »omikano poganstvo«.² Katoličana obide, če stopi v protestantovsko cerkev, neko mučno čustvo. Vse je golo, pusto, brez zmisla in pomena, da, mrtvo. Živega središča ni. Je kakor cerkev, a ni, ker tega, kar je poglavitno, nima. Oltar je prazen. Zato napravlja vse okrasje nekak mrliški vtis. Luter ni mogel s Petrom in apostoli prestopiti meje. Zavreči se evharistije ni upal, a ohranil je le prazni videz, v resnici pa je Kristusa zapustil.³

Sedaj mu je umevno vse, kar je v Cerkvi, zapovedi, posti, molitve, rožni venec, pa tudi ves blesk bogočastja in cerkva. V Cerkvi živi Kristus in v cerkvi je njegova evharistična pričujočnost. Kdo torej ne bi ljubil Cerkve, in če jo ljubi, kako ne bi vsega storil, kar mu velewa? In če to stori iz vdane ljubezni, tudi spozna, da je prav tako, da je tako dobro, da drugače biti ne more. Kristus najbolje pozna človeško srce in človeško naravo, on ve, česa nam je treba. In če kdo veruje v evharistično pričujočnost, kako ne bi ljubil lepote hiše božje? Ljubezen je ustvarila po cerkvah vsa tista dela umetniške genialnosti, ki se jim čudi svet, a ista katoliška ljubezen vernega, a preprostega ljudstva je okrasila cerkve tudi s tistim manj umetniškim leskom, ki ga ne more umeti, kdor ne ume ljubezni.⁴

Tako je našel Ruville v katoliški Cerkvi vedro, veselo gotovost, ki daje srcu in umu srečo in soglasje.

Resnično je, da je doživela Cerkev tudi žalostne čase slabih papežev. Toda prav v teh časih se je izkazala nje božja moč. Skala resnice se tudi v teh viharjih ni omajala. »Tudi ti papeži,

¹ V tej točki se je izrazil Ruville morda nekoliko preveč subjektivistično. Resnica je, vernemu kristjanu je evharistija vir najčistejše sreče, vendar splošni ali celo edini kriterij vere ni, ker je čustvo sreče nebitveno in preveč subjektivno.

² O. c. 75.

³ O. c. 76.

⁴ O. c. 81—109, 98.

katerih življenje se je slabo strinjalo s krščanskim idealom, se vendar ideji svoje oblasti niso mogli odtegniti. Tudi oni so učili pravi verski in nravni nauk.«¹ »Pač pa sem našel v protestantizmu«, sklepa Ruville, »težke, težke hibe, za katere ni sredstva, kakor le eno, le to: Nazaj k sveti Cerkvi!²

O slovenski narodni glasbi.

Prof. D. Beranič (Kranj).

b) Sestava motivov.

Zgoraj smo že omenili, da tvorijo štiri ritmične enote, združene v celoto višjega reda, en stavek. V mnogih naših narodnih popevkih pa naletimo na skupine, obstoječe iz treh, petih in šestih ritmičnih enot (taktov).

Take prikazni si moremo razlagati na dva načina: ali manjka v višji, več ko dvotaktni ritmični enoti en takt — en sam takt ne more nikdar tvoriti polustavka —, ali pa ima ritmična enota en takt več kakor zahteva pravilna simetrija. V prvem slučaju govorimo o skrajšanih (eliptičnih), v drugem o raztegnjenih ritmičnih enotah višjega reda (od polustavka naprej).³ Pri tem so možni sledeči slučajji:

skupina 3 taktov	=	2 + 1:	raztegnjen polustavek
» 3 »	=	4 — 1:	skrajšan stavek
» 5 »	=	4 + 1:	raztegnjen stavek
» 5 »	=	(2 + 1) + 2:	raztegnjen polustavek + pravilen polustavek
» 5 »	=	(4 — 1) + 2:	skrajšan stavek + pra- vilen polustavek
» 6 »	=	(2 + 1) + (2 + 1):	dva raztegnjena po- lustavka
» 6 »	=	(4 — 1) + (4 — 1):	dva skrajšana stavka
» 6 »	=	4 + 2:	pravilen stavek + pravilen polustavek.

¹ O. c. 44 s.

² O. c. 145.

³ Prim. H. Riemann, »Vokalmusik«, str. 97—115, in »Allg. Musiklehre«, str. 111—112.

Pogosto je nemogoče določiti, je li skupina treh in petih taktov nastala potom skrajšanja ali razširjenja. Šesterotaktne skupine tu ne pridejo v poštev, ker so ali pravilni stavki, oziroma polustavki ($4 + 2$), ali pa so nastale iz 2×3 taktov. Edin zanesljiv kriterij je primerjanje z drugimi ritmičnimi skupinami istega napeva, a tudi to samo v gotovih slučajih. Sicer je pa to izključno teoretično vprašanje brez pomena za spoznavanje narodne glasbe in je mogoče posledica tega, ker smo se preveč vživeli v sheme umetne glasbe.

a) Skupine treh taktov.

Trotaktna skupina je lahko raztegnjen polustavek ($2 + 1$) ali pa skrajšan (eliptičen) stavek ($4 - 1$). Le redko se da z dovoljno verjetnostjo določiti, ali zastopajo take skupine stavke, ali polustavke. Ako je izveden isti melodični motiv sedaj v štirih, sedaj v treh taktih in ako obdajajo skupino treh taktov skupine štirih taktov, je verjetno, da imamo v takih slučajih prikazen elipse; ako se pa razteza isti motiv sedaj čez dva, sedaj čez tri takte in ako prevladujejo skupine z ravnim številom takta in so trotaktne skupine sporadično vpletene med pravilne polustavke, jih lahko smatramo včasih razširjenim polustavkom. Poudarjam pa, da so tritaktne skupine skoraj vedno prikazen elipse. Sploh pa govorimo o razširjenju in skrajšanju samo s stališča svetovne glasbene teorije, ki smatra števila dve, štiri, osem v glasbeni konstrukciji svetim. Narod se ne da vezati po takih narejenih pravilih, ravna se po besedilu in ne čuti v neravnem številu taktov nikake nepravilnosti.

Podati hočem nekaj zanimivih primerov trotaktnih skupin. Predvsem nekaj primerov za elipso.

1. Poučen je sledeči napev:¹

Oj sto-jaj, sto-jaj Be-li-grad, za gra-dom te-če
3 takti, 1. stavek. 3 takti, 2. stavek.

rde-ča kri, za gradom te-če rde-ča kri.
4 takti, 3. stavek.

¹ Kuba, »Slovanstvo«, št. 99. Sestava: $3 + 3 + 4$.

Primerjaj zlasti takte, označene z znamenjem **NB!** Že melodija sama kaže, da je zadnji takt v prvem in drugem stavku skrajšan; isti motiv je naravno razpleten v četrtem taktu, ki ima štiri takte. Moderno uho bi pričakovalo tudi v prvih dveh stavkih štiri takte, n. pr.:

Oj sto-jaj, sto-jaj Be-li-grad, za gra-dom te-če
rde-ča kri, za gra-dom te-če rde-ča kri.

2. Iz istega vzroka sklepam, da je drugi stavkov člen napeva »Hribčki, ponižajte se« skrajšan stavek. Napev se glasi:¹

Hribčki, oj hribčki, po-ni-žaj-te se, do-
4 takti, 1. stavek.
lin-ce, po-vi-šaj-te se, da se b'jo vid-le te
3 takti, 2. stavek. 4 takti, 3. stavek.
be-le ce-ste, tam, ko-der moj fan-tič gre.
4 takti, 4. stavek.

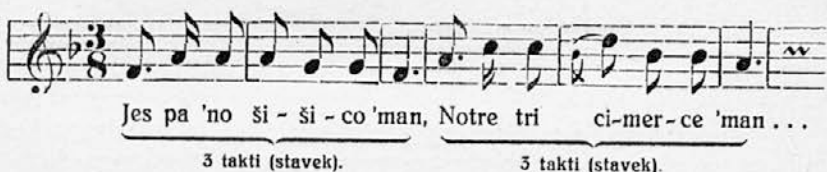
To je slutil tudi gosp. izdajatelj sam in je podaljšal zadnjo noto četrtega stavka tako, da je dobil štiri takte. Očividno je gosp. izdajatelj s tem pesem slabo popravil; on ne prizna trotaktnih skupin; zakaj pa potem ni izpremenil tudi drugega stavka? Napev

¹ Bajuk, »Slov. nar. pesmi« III., 3. Sestava: 4 + 3 + 4 + 3.

ima sledečo sestavo: $4 + 3 + 4 + 3$, moderni glasbeni pravopis ni v vsem slovenski, in zadnji stavek se mora pisati:

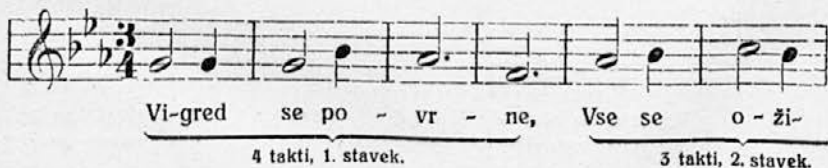
3. Enak slučaj je v pesmi »Korušec«;¹ napev obstaja iz dveh trotaktnih, enega četverotaktnega in spet enega trotaktnega stavka ($3 + 3 + 4 + 3$). Prva perijoda je ta-le:

Glasbeni teoretiki (nemški) trdijo, da so nastali skrajšani stavki večinoma na ta način, da je odpadel prvi takt (shema: $\overline{2.} \overline{3-4.} \overline{6.} \overline{7-8.}$). Meni se pa dozdeva, da je odpadel skoraj povsod zadnji takt (shema $\overline{1-2.} \overline{3.} \overline{5-6.} \overline{7.}$). Zelo naravno bi se n. pr. glasila prva perijoda »Korušca« tako-le:

Nedosledno je pisana glede sestave tudi »Vigred se povrne« v prvi O. Devovi pesmarici (iz Črnomlja):²

¹ Kuhač III., 1147. (O. Dev 1908, št. 15); O. Dev I., št. 20 ($3 + 3 + 4 + 3 + 3$).

² O. Dev II.

vi, Tra-ti - ca po - gr - ne, Vse s cvet-
4 takti, 3. stavek.

li - ca - mi. Drobne pti - či - ce po-
4 takti, 4. stavek. 4 takti, 5. stavek.

jo Spet v do - ma-čem gaj, Al' pri-
4 takti, 6. stavek.

ja - t'lja sem na - zaj, Nikdar več ne bol
4 takti, 7. stavek. 3 takti, 8. stavek.

Tu je izveden isti motiv, samo melodično izpremenjen, v drugem in osmem stavku v treh, v šestem pa v štirih taktih. Kako poje ljudstvo?¹

V prvem primeru sledi torej dvema trotaktnima skupinama ena četverotaktna (3 + 3 + 4); v drugem se redno menjujejo četvero- in trotaktne skupine (4 + 3 + 4 + 3); v tretjem stoji za dvema trotaktnima enotama ena četverotaktna, za to pa spet ena trotaktna (3 + 3 + 4 + 3). Nahajajo se nadalje pogosteje še sledeča menjavanja: 3 + 3 + 4 + 2, 4 + 2 + 3 [+ 2 + 3], 3 + 4 + 4, 4 + 4 + 4 + 3, 3 + 3 + 3 [+ 3] itd. Za zadnje slučaje še po en primer.

4. 3 + 3 + 4 + 2;²

Da-nes je ta - i - sti dan, ko sem bil za
3. takti.

¹ V tem napevu modulira melodija v drugem taktu petega stavka iz es-dura v b-dur in se vrača v prvotni tonovni način v tretjem in četrtem taktu naslednjega takta.

² Žirovnik I., 7.

voj - sko zbran, pri - šli so k me - ni,

3 takti.

štir - je ru - me - ni vo - ja - ki so b'li.

4 takti. 2 takti.

5. 4 + 2 + 3 [+ 2 + 3]:1

Že rožce na polju cve - te - jo, o ja, cve-

4 takti. 2 takti.

te - jo, že fan - tje na voj - sko gre - do. O - do.

3 takti.

6. 3 + 4 + 4: 2

Jaz sem Kranj - či - čev Ju - ri, Ma - rička, od - pri

3 takti. 4 takti.

du - ri, jaz sem en zau - ber fant, k' mam ves nov gvant.

4 takti.

¹ Bajuk IV., št. 29.

² Iz Dolžanovega rokopisa.

7. $4 + 4 + 4 + 3$. Sem spadajo vse one pesmi, ki končujejo mesto z dvema ali štirimi takti s skupino treh taktov, medtem ko imajo sicer pravilne četverotaktne skupine. N. pr.:¹

Ple - ni - ce je pra - la pri bi - strem stu - denc, Se

4 takti.

mi - lo jo - ka - la, k' ni de - kli - ca več. Ne - dolžnost, ne-

4 takti.

dolžnost mal' ča - sa tr - pi, za to 'mam pa solzne o - či.

4 takti. 3 takti.

8. $3 + 3 + 3 + 3: 2$

A - di - jo, pa zdra - va o - sta - ni, po-

3 takti.

daj mi še en - krat ro - ko, pa na - me ni-

3 takti.

¹ Iz Dolžanovega rokopisa. Prim. O. Dev II., št. 23.

² Bajuk, IV., št. 31.

kdar ne po - za - bi, če - rav - no drug že - nin tvoj bo!

3 takti. 3 takti.

9. Redki so napevi, v katerih moremo smatrati trotaktne skupine raztegnjenim polustavkom. Kakor smo že rekli, bi se dali konstatirati raztegnjeni polustavki, ako bi se nahajale enote treh taktov v zvezi z enotami dveh taktov in bi bil isti melodični motiv razpleten tu v treh, tam v dveh taktih. Ker pa da zveza 2 + 3 taktov skupino peterih taktov, bomo obravnavali to prikazen, ko bomo govorili o peterotaktnih skupinah.

Mogoče bi smeli smatrati skupino treh taktov v napevu »Kaj ti je, ljubica«¹ raztegnjenim polustavkom:

Kaj ti je, lju - bi - ca, ker si tak

4 takti, stavek.

ža - lost - na, ker si tak že - lost - na?

3 takti.

Vsaj meni se zdi, da bi smeli pričakovati tudi v zadnjem členu dvotaktno skupino. Za to govori mera besedila: — o o — o o, — o o — o o, — o o — o o. Drugič se mera besed »ker si tak žalostna« ne ujema z mero melodije; mera melodije je namreč: — o o — o —. Ta motiv moremo nadalje spraviti v dva takta in z retardiranjem, ki je našim narodnim napevom itak lastno, doseči isti efekt, kakor s tem, če ga razdelimo na tri takte:

Kaj ti je, lju - bi - ca, ker si tak

4 takti, stavek.

¹ Kuba, št. 102. Prim. Žirovnik II., št. 15.

ritard.

ža - lost - na, ker si tak že - lost - na?

2 takta, polustavek.

Navidezno zelo podobna je tej pesmi glede sestave melodija k pesmi »N'coj je en lep večer«;¹ toda tu nimamo razširjenih polustavkov, ampak eliptične stavke:

N'coj je en lep ve - čer, ju - tri bo en zau-ber dan. N'coj je en lep ve-čer,

6 taktov. 4 takti.

ju - tri bo en zauber dan, ju - tri bo en zau-ber dan.

3 takti.

Sicer bi tudi tu zahtevala mera besedila (— o o — o o) dvotaktno skupino, kakor je v srednjem stavku. Toda ljudstvo je samo razpletlo te tri takte v pravilen četverotakten stavek, kakor kaže isti napev pri Žirovniku;² umelo je torej pač te tri takte kot skrajšan stavek.

10. Tuptam naletimo v napevih na sestave, katere bi šteli na prvi pogled sem, a v resnici nimajo nič skupnega s principom trotaktnosti. Zlasti nahajamo take slučaje v pesmih, ki imajo že na čelu tuji ali umetni značaj. N. pr.:³

Se sni - de - jo pri - ja - te - lji, ži - vi - jo! Da b'

2 takta, 1. polustavek. 1 takt.

¹ Kuba, št. 103.

² Žirovnik II., 28: es in a tvorita pri njem po en celi takt.

³ Žirovnik II., 20. Glej tudi O. Dev, I., št. 17, t. 3 in 6.

da so grob sv. Cirila zopet našli, in sicer v kapelici, ki je njemu posvečena.¹ Tudi Baronius in njegovi sodobniki poročajo, da so takrat našli zopet grob sv. Cirila, in sicer v kapelici, njemu posvečeni, na desno od glavnih vrat, v kapelici, ki je sedaj posvečena sv. Dominiku.²

Čim bolj se bližamo XIX. stoletju, tem bolj se izgublja spomin na svetnikov grob in šele tisočletnica 1863. je pripomogla, da so se ljudje zopet začeli zanimati zanj.

Iz vseh teh poročil se mi zdi, da z gotovostjo lahko povzamemo, da so prenesli svetnikove ostanke v zgornjo cerkev, ali precej po zidanju nove cerkve ali pozneje, to je za dejstvo precej vseeno. Pozneje se dá dokazati, da so bili v kapelici sv. Dominika (takrat kapelica sv. Cirila — moral je biti tudi kak vzrok, da so jo po njem imenovali!), kam pa so odtod izginili, je nemogoče dognati. Vsaj malo luči v to temo nam spusti podmena Bartolinijeva, da so koncem XVIII. stoletja Francozje, ki so ropali, kjer je bilo kaj najti, oropali tudi grob sv. Cirila in vrgli njegove kosti med druge.³ To podmeno opira dejstvo, da se še dandanes vidi pod oltarjem sv. Dominika odprtina, skozi katero se vidi rakev, okovana s pozlačenim bakrom, ki je pa prazna.⁴

Poročila prejšnjih stoletij potrjuje tudi dejstvo, ki je Wilpert opozoril nanj. Ako je njegova trditev, da je bil grob sv. Cirila v narteksu, kjer je njegova nagrobna slika, je ta kapelica ravno nad onim mestom stare cerkve, kjer je prej počival svetnik. In on meni, da so ga ravno zato, da ohranijo tradicijo, pokopali v tej kapelici.⁵

To dejstvo je po Wilpertzu tudi ključ k pravemu razumevanju onega mesta italijanske legende, ki govori o grobu: »Simul cum locello marmoreo in quo quidem illum praedictus papa Hadrianus II

¹ De Rossi pravi v *Bullettino* 1863: »Nel finire del sec. XVI. le reliquie di S. Cirillo furono rinvenute in un'antica cappella a lui dedicata nella basilica di S. Clemente, la storia però di cotesto rinvenimento non ci è pervenuta.« (»Na koncu XVI. stoletja so našli ostanke sv. Cirila v neki stari njemu posvečeni kapeli v baziliki sv. Klementa — pa zgodovina tega najdenja se ni ohranila do naših časov.«)

² Prim. De Rossi v *Bullettino* 1863: »i vicini all' età del Baronio affermano S. Cirillo riposare nella sua cappella a destra della porta maggiore, che oggi è dedicata a S. Domenico.«

³ Prim. *Katoliški Obzornik* 1898, str. 70.

⁴ Prim. *Katoliški Obzornik* 1898, str. 70.

⁵ Wilpert: *Malby*, str. 36.

condiderat, posuerunt in monumento ad id praeparato in basilica beati Clementis ad dexteram partem altaris ipsius.« Mesto je treba razumeti s stališča onega, ki gleda proti oltarju in ne s stališča duhovnika pri oltarju; to je bila usodna zmeta De Rossijeva. Pa ne le to, ampak po Wilpertu se celo to mesto nanaša šele na prenos koncem XI. stoletja. Marmorna rakev, o kateri govori legenda, da je stara rakev, v kateri je bil pokopan v spodnji cerkvi, monumentum ad id praeparatum, se nanaša na grob v kapelici sv. Dominika.¹

Tu se pa z Wilpertom ne morem strinjati, čeprav ne oporekam njegovi trditvi, da je bila italijanska legenda dovršena šele v začetku XII. stoletja. Ako pritegnemo še življenjepis Konstantinov, nam mora postati mesto čisto jasno; tudi tu je isto mesto: »i tako съ rakoja položiša i въ гробъ o desnajâ stranâ oltarja въ църкви svätajego Klimenta.« To pa je ista rakev, v katero ga je dal zabiti papež po prvi prošnji Metodovi (saj tudi italijanska legenda poroča, da je dal telo zapreti »in locello marmoreo, et proprio insuper sigillo signatum«), ko so jo pa hoteli pred pokopom odpreti, se ni dala in tako so ga pokopali ž njo vred. Mesto je torej čisto jasno, posebno še ker o življenjepisju Konstantinovem ne moremo trditi, da bi bil nastal šele po zidanju nove cerkve, ampak ga moramo vsekakor priznati dobi, ki je sv. bratoma zelo blizu.

Ostanke sv. Cirila so torej prenesli v novo cerkev, a se tudi tu ni vedelo, kje bi bili takrat, ko se je bližal tisočni jubilej, kako je prišlo, do kopanja smo že videli v zgodovini cerkve. Rezultat je bil v zgornji cerkvi ničla, ker pod oltarjem sv. Dominika, kjer so ostanki sv. apostola enkrat bili, niso dobili drugega kot prazen grob. Ako že ostankov niso dobili, so hoteli dognati vsaj prvotno mesto groba. Svoje raziskovanje je De Rossi oprl na poročilo legend, da je grob na desni strani oltarja. Dobil je tam tudi prazen grob iz opeke (l. 1859). Grob je bil tako velik, da bi lahko notri počival mrlič v rakvi. Slike nad grobom ni bilo, vendar pa je dobil De Rossi vsaj v bližini slike, ki jih je razlagal, da se nanašajo na sv. brata in začel svoj circulus vitiosus v razlagi, ki je bil tak: Slike so blizu Cirilovega groba, torej se bodo nanašale na sveta brata, na drugi strani pa: če se te slike nanašajo na sveta brata, je to grob sv. Cirila. Podprta niti ena niti druga stran ni

¹ Glej Wilpert: Malby I. c.

bila. Nazadnje je pri eni sliki dobil par nerazločnih črk, skombiniral iz njih ime Ciril; kar je on težko čital, je restavrator različno napisal in pridejal še en *l* na koncu in — blodnji do zadnjega časa ni bilo konca. Šele Wilpert je slike vsestransko kritično preiskal in sad svojega dela podal v l. 1906. v Rimu izšli knjigi »Le pitture della basilica primitiva di s. Clemente.« Na podlagi njegovih raziskavanj, pogledjmo sedaj tudi mi doli v vlažne podzemeljske prostore bazilike sv. Klementa, da vidimo, koliko se jih res nanaša na sv. Cirila in kje je mogoče bil njegov grob.

Oglejmo si najprvo slike v levi ladji, seveda samo tiste, ki se nanašajo, ali so vsaj nekateri dosedaj mislili, da se nanašajo na sv. Cirila in Metoda.

Glavno vlogo je dosedaj igrala slika prenosa telesnih ostankov nekega svetnika iz Vatikana k sv. Klementu. Bila je prva najdena, ker je bila zelo blizu groba, ki so ga našli v levi ladji blizu oltarja. Na sliki vidimo na desni strani rimski oltar, kjer sv. Klement papež bere sv. mašo. — To nam predstavlja cerkev sv. Klementa. Proti temu se pomika pogrebni sprevod. Štirje nosači nesejo mrtvo telo nekega svetnika, za temi se pomika ličen pogrebni sprevod s papežem na čelu, ki ga spremljata dva škofa, eden z znakom svetnika, drugi brez. Pod sliko je napis: »Huc a Vaticano fertur pp Nicolao imnis divinis qd aromatib, sepelivit« (pp = papa, qd = quod, —b = —bus). In pod tem je še povedan tisti, ki je dal sliko naslikati: »+ Ego Maria Macellaria pro¹ timore Dei et remedio anime mee hec P. G. R. F. C.« Ker ta zadnji napis nadalje ne igra več nobene vloge, zato ga precej razrešimo. P. g. r. f. c. je čital De Rossi od začetka za: pro gratia recepta faciendum curavi, pozneje, pa ko je dobil še druge slike, se je prepričal, da se čita čisto prosto: »pingere feci«. Maria Macellaria in njen soprog Beno de Rapiza sta nam znana tudi z drugih slik iz XI. stoletja v tej cerkvi. Zdi se, da sta bila posebna častivca sv. Klementa, ker sta mu posvetila več slik. Kar se tiče tega, da so nekateri raziskovavci slik Rapizo hoteli narediti za Slovana, ni to nič drugega kakor izrodek fantazije, ker bi s tem mogoče tem lažje povsod videli slovanska apostola.

Vprašanje te slike rešiti je danes silno težavno. De Rossi in Mullooly sta slike videla, kakor so takrat bile, ali podajata nam v svojih delih samo Ewingove skažene kopije. Istotako Dudik.

¹ V izvorniku je za »pro« kratica.

Važno za nas je prvo, kar je De Rossi o tej sliki napisal: »La pittura ritrata 4 persone, che portano una bara, e dietro essa son due forse vescovi, come pare dai loro abiti sacri, ma ancora non se ne vedano intiere le figure.«¹

Upal je, da se bo ime mrličevu dobilo zapisano pri nosilih, a upanje se mu ni izpolnilo.

Zanimivo je, da se on 1863. še ni mogel odločiti, čigav prenos bi to bil. Papež, pod katerim se to vrši, je imenovan v napisu — sv. Nikolaj. Sprevod gre od Vatikana k sv. Klementu. Ker je znano samo o dveh svetnikih, pri katerih bi bilo tako mogoče, o sv. Klementu in sv. Cirilu, zato ostane izbira samo med tema dvema. Moti ga le tisti grob v bližini, ki odgovarja mestu Cirilovega groba, kakor ga navajajo legende. Ako je to Cirilov grob, mora biti tudi v legendi imenovana slika v bližini. Slika je tu, dvoumna je, — kako jo torej razlagati? Nedokazani grob je pri njem zmagal, posebno pa še pozneje slika v sosedstvu, kjer se mu je zdelo, da je dobil zapisano Cirilovo ime. Vedel je pa že tudi De Rossi, da noben izmed teh dveh ni bil pokopan pod Nikolajem. Ako bi se dalo to dokazati o sv. Klementu, bi bil vsak dvom izključen, a se ne dá. Zmota je bila v tistem času splošna in to nam nič ne pomaga, kvečjemu toliko, da mi vidimo v luči zgodovinske resnice namesto Nikolaja Hadrijana. Zato je izkušal De Rossi dobiti druge vzroke za sv. Cirila. Na napisu je zapisano »a Vaticano«, o relikvijah sv. Klementa pa ni nikjer rečeno, da so bile pokopane najprej v Vatikanu, torej je mogoč le sv. Ciril. (Živel je v zmoti, kakor še veliko drugih, da je bil sv. Ciril najprvo v Vatikanu pokopan, kar pa ni res.)

Zanimivo je, kakšen vzrok zato, da je to sv. Ciril, navaja že l. 1864.² Tu pravi: »Nella bara è disteso un defonto morto di fresco; perciò s. Cirillo e non s. Clemente, morto c. 8. sec. inanzi a papa s. Nicolao par che qui sia rappresentato.« Danes se nam zdi tak dokaz smešen. Drug dokaz mu je, da ima izmed škofov ob papežu samo eden svetniško avreolo, drugi ne; torej pravi, drugi ne more biti sv. Ciril, ki bi ga moral slikar v XI. stoletju slikati

¹ (Slika predstavlja štiri osebe, ki neso nosila, za temi pa sta dva mogoče škofa, kakor se zdi po njihovi obleki, toda podobe se še ne razločijo dobro.) Del sepolcro . . . v *Bullettino*, 1863. str. 10.

² »Na nosilih leži mrlič, ki je pred kratkim umrl; zato se zdi, da je tu naslikan sv. Ciril in ne sv. Klement, ki je umrl 8. stoletij pred papežem sv. Nikolajem.« De Rossi, *Le pitture scoperte* . . . *Bullettino*, 1864.

že kot svetnika. Svetnik je Metod, mrtvec na nosilih pa je sv. Ciril. Še eno je zanimivo, kar piše De Rossi 1864 o tej sliki. L. 1863. je videl še štiri nosače, kakor smo navedli malo višje, tu govori že o ženi, ki joka za rakvijo, kakor je potem restavrator tudi imenitno napravil iz zadnjega nosača tako žensko.

Dudik¹ navaja kot dokaz za to, da je tu sv. Ciril, tudi mesto iz rimskega brevirja, ki je nastalo pač vsled napačnega razumevanja italijanske ali panonske legende. Rimski brevir namreč pravi: »Cyrillus cum Romae obiisset, primum eius corpus in basilica Vaticana conditur, postea magno cleri populique concursu ad basilicam sancti Clementis translatum est.«

Najboljši dokaz za svoje domnevanje pa je mislil De Rossi, da je dobil v sliki z napisom, ki ga je on čital kot Ciril. Na sliki je naslikan vladar, pred katerim kleči neka postava in od zadaj ena stoji. Ob klečeči postavi je bilo videti kratek napis, ki ga je De Rossi prečital za ACIRIL. Po današnji sliki seveda ni mogoče več razsoditi, kaj je pravzaprav De Rossi še videl, toda on sam nam poroča, v kakem stanu je bil napis, ko ga je dobil.² Takole ga popisuje: »le prime 3 (sc. lettere) chiare e quasi intere, la quarta solo in parte cancellata ed incerta, le rimanenti non dubbie. In qualsivoglia modo si voglia supplire questo frammento di scrittura, converrebbe essere ciedi per non vedere che significhino le cinque lettere CIRIL,«³ in nato ves vesel vzklikne: »Ecco adunque il nome di S. Cirillo in iscrizione che accompagnava le pitture, di che fin qui ho ragionato.«⁴ S tem je bil on in ž njim pol stoletja skoro vse preverjeno, da se vse te slike nanašajo na sv. brata in da je tam v bližini moral biti grob. Šele njegov naslednik v rimski arheologiji monsignor Wilpert je predrl s svojim kritičnim nastopom blodni krog in čeprav tudi še ne definitivno rešil vprašanja o grobu sv. Cirila, podrl vsaj predsodke, ki so nas dosedaj zadrževali v napačni veri. Oglejmo si sedaj te slike v luči njegove kritike.

¹ Neuentdeckte Fresken... Mitteilungen der Centralkommission, 1869.

² Del sepolcro... v Bullettino, 1863, str. 13.

³ »Prve tri (nam. črke) so jasne in skoro nepoškodovane, le četrta je deloma odkrušena in negotova, druge niso dvomljive. Kakorkoli že kdo izpopolni to odlomek napisa, mi bi morali biti slepi, da bi ne videli, da pomeni teh petero črk CIRIL.«

⁴ »Glej torej ime sv. Cirila v napisu, ki je spremljal slike, o katerih sem dosedaj govoril.«

Kar se tiče časa slike prenosa, se sklada z De Rossijem, da je slika iz XI. stoletja. Slika je morala nastati, kakor dokazuje Dudik¹, pred l. 1054., ker ima na njej papež še koničasto tijaro; l. 1054. pa se je prvič rabila pri kronanju Hadrijana IV. »mitra turbinata cum corona«, tu imamo pa še staro brez krone.

Po Wilpertu, in to vidi vsak, ki sliko pogleda, je svetnik, ki leži na nosilih papež, ker ima pallium sacrum, ki ga imajo v tistih časih samo papeži. Isti palij imata na isti sliki sv. Nikolaj I. in sv. Klement. Na isti sliki slikar kaj dobro loči škofa od papeža, glej samo oba škofa, ki spremljata sv. Nikolaja. Mrtvec torej ne more biti sv. Ciril, ampak edinole sv. Klement, in če ga je naslikal slikar kot ravnokar umrlega, se to dogaja na takratnih slikah večkrat, da se slikajo davno umrli poleg živečih. Tudi ne velja, da bi rekli, da slikar ni znal dobro razločevati med posameznim cerkvenimi dostojanstvi. O tem nas izvrstno pouči slika, ki predstavlja ustoličenje sv. Klementa po sv. Petru kot papeža; na tej sliki dobi vsak tak odznak, kakor mu po njegovem dostojanstvu gre. Škofa, ki spremljata papeža, sta naravno sv. brata. In sicer je sv. Ciril s svetniško avreolo, če je pa sv. Metod nima, je to kvečjemu dokaz, da sv. Metod takrat še ni bil v Rimu čaščen kot svetnik. Nekateri so trdili, da sv. Ciril ni bil posvečen v Rimu za škofa; kakor sedaj razumevamo legende, je bil; in če nam ga tu slikar slika kot škofa, je to pač zato, ker je bil napis na sliki v narteksu še toliko ohranjen, da je slikar tam razbral njegovo škofovsko dostojanstvo, če je prav na sliki sami naslikan brez škofovskih odznakov, kar je razložljivo, ker se v napisu imenuje grešnika in je takrat, ko je stopil v samostan eo ipso odložil škofovsko čast. Če sv. Metod sedaj nima svetniškega sijaja, s tem še tudi ni rečeno, da ga poprej ni imel. Restavrator je veliko skazil, kakor smo videli; poleg tega, da je iz enega nosača naredil žensko, papežev križ mesto diakonu potisnil v roko Metodu in škofovske palice kar nekam med množico postavil, je prav lahko opustil tudi svetniško avreolo pri sv. Metodu.

Slika je poleg drugih slik, ki sta jih dala slikati Beno de Rapiza in njegova žena; one se nanašajo na sv. Klementa, zato se bo bržkone ta tudi. Že poprej sem omenil, da sta morala biti imenovana zakonska posebna častivca sv. Klementa, in bilo bi čudno, če bi se ta slika ne nanašala nanj; seveda se obenem lahko nanaša na sv. brata.

¹ Neuentdeckte Fresken... Mitteilungen der Centralkommission, 1869.

Wilpert domneva, da je bil nad to sliko naslikan kak drug predmet, ki ima ž njim kako zvezo; mogoče dohod sv. bratov v Rim in oddaja ostankov sv. Klementa papežu. O tem sicer ne govori nobena priča, da bi bila ostanke oddala papežu v Vatikanu, a bilo bi razumljivo in naravno. Svetnik je bil tudi gotovo v napisu imenovan

Sedaj pa še par opazk k Wilpertovim izvajanjem. Prvič se mi po poročilih, ki jih imamo, nikakor ne zdi nujno misliti, da je bil sv. Ciril prenesen iz Vatikana, kakor istotako, da bi bili ostanki sv. Klementa preneseni iz Vatikana. Kakor sem že prej enkrat omenil, je papež Hadrijan jako ljubil cerkev, ki jo imenuje panonska legenda Fatni, in tudi v njeni bližini prebival. Zato je čisto lahko razumljivo, da je tam blagoslovil slovanske bogoslužne knjige, kakor pripoveduje panonska legenda. Ravnotako pa je mogoče, da je tam sprejel ostanke sv. Klementa in da je tam dal zabiti sv. Cirila v marmorno rakev. Legenda nikjer ne pravi, da je sv. Ciril bil v Vatikanu, ampak samo da je papež sklenil pokopati ga v svojem grobu v Vatikanu. Zato je prav tako, kakor je pomota, da se prenos sv. Klementa vrši pod Nikolajem, lahko tudi pomota, da je tu pisano a Vaticano in se ne sme preveč doslovno vzeti. Vendar pa je to za določilo, čigav prenos je to, čisto nebstveno.

Drugič se mi zdi sicer mogoče in razumljivo, da sta škofa, ki spremljata papeža, sv. brata, nikakor pa se mi to ne zdi nujno. Vendar pa, ker sta bila takrat v Rimu in v velikih časteh, bosta bržkone onadva. Določiti, kateri je Ciril in kateri je Metod, se mi zdi nemogoče. Ako že enkrat na to mislimo, da je restavrator izpustil pri enem avreolo, jo je ravnotako lahko pri Cirilu kakor Metodu. Da bi iskali v teh obrazih celo portrete, bi se mi ne zdelo umestno niti, če bi bile slike popolnoma neizpremenjene iz XI. stoletja, še manj pa po zadnji restavraciji.

Tretjič: Že prof. M. Rešetar¹ je popolnoma upravičen vprašal: »Kako, da De Rossi ni zapažil, da je svetnik na nosilih papež, da ima pallium sacrum na sebi?« Mi vemo, da si je restavrator marsikaj dovolil, ali ni mogoče naredil svetniku tudi palija? Kopije, ki jih je naredil poprej, imajo iste napake, kakor sedaj popravljenе slike. To bi bilo usodno za Wilperta. Dokazati se ne dá. De Rossi o tem paliju ne govori. Čudno je, da je bil Anglež

¹ Poročilo o Wilpertovi knjigi *Le pitture...* v *Archiv. f. slav. Phil.* let. XXVIII.

Mullooly,¹ ki je vodil restavriranje slik, drugega mnenja in je imel to sliko le za prenos ostankov sv. Klementa. Žal, da mi ni bila njegova knjiga dostopna, da bil lahko konštatal, na kake dokaze je on svojo trditev oprl. Iz vsega tega vidimo vsaj to, da o kaki nagrobni sliki tu ni govora, sicer je pa že ta misel sama za lase pritegnjena, ako pomislimo, da slika sama ni nad tistim odprtim grobom, ampak v stran od njega in jo je De Rossi samo v sili pritegnil; češ, če tu ni nič, pa poskusimo kako skombinirati.

Kaj pa je z drugo sliko, ki je bila za De Rossija in vse tako velike važnosti kot dokaz, da so res tu slike, ki se nanašajo na sv. Cirila?

Tu nas Wilpert naravnost preseneti. Prvič je napis ACIRILL, kakor smo že videli, negotov. Samo prve tri črke so bile za De Rossija, ki jih je še videl prvotno ohranjene, gotove, R je bil najbolj pokončan, zadnje pa »non dubbie«. Na ta »non dubbie« pa ne smemo veliko dati, ker je De Rossija vodil predsodek in je seveda komaj čakal kakega podobnega napisa. Restavrirali so ga tako, kakor ga je takrat največji izvedenec, De Rossi, bral, le da si je restavrator dovolil še en L pridejati. De Rossi je sliko razlagal tako, da je klečeča oseba sv. Ciril, vladar pa Mihael, ki pošilja sv. Cirila na Moravsko. Mislilo se je tudi na velikomoravskega kneza itd. Sedaj pride pa Wilpert in pravi: »Oseba, ki kleči pred vladarjem, je čisto jasno ženska, če je prav cela slika zelo poškodovana. Ovratnik, ki ga ta oseba nosi, visok in bogato okrašen z dragimi kamenji in biseri, nahajamo na starokrščanskih slikah iz V. mogoče že IV. stoletja, in sicer samo pri ženskah.« Na steni, meni Wilpert, je bilo več slik iz starega testamenta in kot en del tega cikla, si moramo misliti tudi to sliko, ki po njegovem mnenju predstavlja Estero klečečo pred Ahasverjem. Črka A pred CI je mogoče ostanek prvotnega SCA (= sancta) in zatem bi prišlo žensko ime. Ne sme nas motiti, če tu biblično osebo imenuje sancta, ker je tudi na neki drugi sliki Daniel imenovan SCS (= sanctus).

Napisa samega Wilpert ne ve razrešiti, vendar ker je dokazal, da je klečeča oseba ženska, že s tem najtrdnejši dokaz, da so v cerkvi sv. Klementa slike, ki se nanašajo na sv. Cirila, pade. S tem pade tudi tisti temelj, na katerega so De Rossi in vsi za njim opirali svoja domnevanja. (Dalje.)

¹ Glej Rešetar I. c.

Iz Kastelčeve zapuščine.

Objavlja Ivan Grafenauer.

V podstrešju hiše, ki je bila last umrle Amalije Pfeiferjeve, hčere Čbeličarja Miha Kastelca, je našel deželne sodnije nadsvetnik g. Jul. Polc precejšnjo množino rokopisov. Večinoma so pisani z roko Kastelčevo; pa tudi Prešernovih, Zupanovih in drugih rokopisov je vmes; obsegajo ponajveč gradivo za »Krajnsko Čbelico«, rokopis IV. bukvic, kos rokopisa II. bukvic Čbelice, pa tudi gradivo za izdajo Vodnikovih pesmi, vmes eno lastnoročno, krajšo varianto Vodnikove »Ilirije zveličane«, zapise narodnih pesmi iz različnih peres. — Prvo vest o tem rokopisu je prinesla Ljubljancanka (Lai-bacher Zeitung) z dne 20. novembra 1909, št. 266, str. 2405; objavila je tudi še neznan sonet iz rokopisa IV. bukvic »Kranjske Čbelice«. Kmalu nato je izročil lastnik rokopisa dragoceno gradivo meni, da ga objavim, za kar naj sprejme na tem mestu mojo iskreno zahvalo.

Na prvem mestu hočem priobčiti še neznane variante raznih Prešernovih pesmi, pisane s Prešernovo in Kastelčevo roko, potem kar je rokopisa II. in IV. bukvic »Kranjske Čbelice«, nazadnje razne ostale rokopise. Kolikor jih radi pomanjkanja prostora ne bi bilo mogoče, jih bom vsaj navedel in opisal.

I. Rokopisi Prešernovih pesmi.

A. Lastnoročno Prešernovi rokopisi.

1. »Nova pisarija« pisana s Prešernovo roko na levi polovici sedmih strani v 4⁰. Na desni polovici so opombe in popravki.

Str. 1.

Nova pisarija.

Uzhenz.

Sdaj, ko v' desheli Kranjčki vse pifari,
 Šuhmár nam marfkateri proso pazhi,
 V' nevkretnih versih drugi le flepari,

Ko bukve ráfejo, ko Hidri kazhi
 5 Glavé fo rafle, sdaj le nizh ne zhudi,
 De filit' jel fim Musi le domazhi.

V. 3. Na robu je zapisal Jak. Zupan s svinčnikom: Nevkretne verse dosdevin kovari. — V. 6. Zupanova korektura na robu: De filit' Musi jamem le domazhi.

Pifar

O frezhen ta, kdor sèlen lorber grudi,
In kdor Kaftalje tresno vodo pije,
Od koger bukve pridejo med ljudi!

Uzhenz

- 10 O mojster! uzhi uk me pifarije:
Kakó, in kaj ulhézh fe Kranjazam poje?
Rasloshi prose nafhe fladkarije.

Pifar

- Ak ratati pifar fo shelje tvoje,
Njih mojltra uk polufhaj in saltopi,
15 Sapilhi terdno ga v' moshgane fvoje:
Zhe hozhefh kaj veljati v' nashmu tropi
Beféd fe ptujih boj ko hud'ga vruga,
Ak to snafh, ferzhno koj na perfte ftopi.
Naj tvoja pešem bo lepote naga
20 Zhe bi fe perftov zhleni ti lomili
Per meri nje, nam bo pifarjam draga.
Str. 2. Zhefh biti v' Kranjskih klafikov fhtevely,
Po kmetelhko debelo jo sarobi,
Vfi bomo tvojo zhaft na glaf trobili. —
25 Zhe rovtarlko vesati snafh otrobi,
Nov Orfej k' febi vlekel bofh Šlovane,
In' posen vnuk bo romal k' tvojmu grobi
De tdej saklad fvoj Kranjslhna ti odklene,
Sapufti rozhno meftne mi fofede,
30 Tri leta idi v' rotarlke Atene.

Uzhenz.

Al shlahadne Kranjslke fo domá besede
Tam, kdjer govòrit' dofti vezh ne snajo
Paftriji famzi, ko imena zhede?

V. 7. Zupan je v tekstu podčrtal s svinčnikom besede: O frezhen ta — na robu pa zapisal: O blagor mu, kdor selen lorbar grudi. — V. 8. Zupan na robu: Kdor Hipokrene vodo tresno pije. — V. 10. Prešeren je besedi O mojster! pozneje s svinčnikom prečrtal in zgoraj zapisal: »Pifar, o« — V. 11. Zupan na robu: Kako, in kaj fe Krajjazam prav sapoje. — V. 12. Pod besedo »fladkarije« je zapisal Zupan: lepotije. — To Zupanovo korekturo je Prešeren sprejel v končno verzijo »Čbelice« (II. zv., str. 30.) in »Poezija« (str. 97.). — V. 14. Besedi: »Njih mojltra« je Zupan podčrtal s svinčnikom, na rob pa zapisal: Uk mojstrovi; zraven je Prešernova korektura, tudi s svinčnikom podčrtana: pifariki. Tako tudi Čbelica II. 30. — V. 18. Vejica poznejša. — V. 27. k', opuščaj s svinčnikom. — V. 32. V besedi kdjer je »d« s svinčnikom prečrtan: kjer.

Pifar.

- Tam, kjer po ftari fhegi fhe drekajo,
 35 Kjer ne smajejo doft' al nizh jesika,
 Beféd nemlhkvavzov gerdih ne posnajo.

Uzhenz.

- O frezhne roti! v' val me iti mika.
 Al fe bojim per rotarji, per kmeti
 De shetev befedi ne bo velika.

Pifar.

- 40 Pezhene, ljubzhik! pilheta na fveti
 Nikir ne bodo v' gerlo ti letele;
 Bres truda Musa ne da vezhno sh'veti.
 Str. 3. Befede srafhene, befede srele,
 Ne v' rotah, po planjavi ne kmetije,
 45 Ne bodo v' Pivki ti na nos visele;
 Poslufhaj ga, kakó jo on savije,
 Jesika fol, lepota de le sine,
 In pravo ti vesanje fe odkrije.
 Tam befedi fe pul'jo korenine
 50 S tmi sloshi sloge: azha, ifhze, uha
 On, ovka, ovz in druge pertikline,
 In terdno lkup to fkovaj; permaruha!
 Lohká bofh v' kosji rog ugnal Šlovenze,
 In proti tebi bo Dobrovki — muha.

Uzhenz.

- 55 O slati uk! adijo meftne fenze!
 Apolon drugi bodem vřred kosarjov
 Si v' rotah pledil ne vmerjozhe venze. —
 Devet al fester nekđaj ni altarjov
 Per naf ne v' rotah in ne v' meft' imelo,
 60 Vzhenoft dobil' od ptujih fmo pifarjov,
 Latinfke, Gerfhke, Nemfhke fo v' deshelo
 Perfhle befede s' njo, o rasodeni
 Al faj fe bode tih pollúshit fmeló?

V. 42. Številke, s svinčnikom zapisane nad besedami določajo besedni red: Ne da bres truda Musa vezhno sh'veti. — V. 49. Številke nad besedami določajo besedni red: Tam pul'jo befedi fe korenine. Poleg tega je beseda »pul'jo« s svinčnikom popravljena v »pulijo«. V. 50. Na robu je zapisano s svinčnikom, ne s Prešernovo roko, ampak s Kastelčevo, zelo površno: K' tim perlóshi sloge. — Prešeren je v Čbelici (II. str. 32) to izpremenil takole: K' tim deni konze — V. 57. pledil je s svinčnikom popravljen v: pletil. — V. 60. Vzhenoft s poznejšim črnilom popravljeno v: Vzhenóft. — V. 62. Za o s svinčnikom vejica: o, rasodeni.

Pifar.

- Bog tega varji, po nobeni zeni!
65 Jesika nah'ga s'njimi ne ognuli.

Uzhenz

- Str. 4. Sej tudi drugi to fturé Šloveni:
Turzhuje flifhim Šerbiz, ino Rufi
Tartarijo hudó, Polz franzosuje.
Befede Pemzu Nemz pofodvat' muli.

Pifar

- 70 Lej, v' knjigah njih je tolkajn lulke ptuje
Med lepo zhiſto Šlavſhino ſaljane,
Da je nobèn puriſt vezh ne isruje.
Al bukev nafhe Kranjſhne ſpakedrane
Pelhizo majhno den'mó na ognijſhe,
75 Prerojen Fenix zhiſt de's ognja oftane.

Uzhenz.

- Zhmu bo nam, praſham, praſno pogoriſhe?
Al mutaſti pozhakamo ſijali,
De 's njega ſraſe novo befedihſe?

Pifar.

- 80 Šlovenko lulko bomo reſhetali,
Hranili dobro ſerno in kar manka,
Is glave fvoje bomo to perdjali

Uzhenz.

- To ſmeſ novink in ſtariga oftanka
Na Šhtajerskim Šlovenz ne v Koratani,
Hrovat ne bo raſumil ne Ljublanka.

V. 70. V besedi knjigah je s svinčnikom / prečrtan: knjigah. Tako tudi v Čbelici, II. 33. — V. 73. Od tu naprej primerjaj od Avgusta Žigona objavljeni fragment, ki kaže še starejši stadij »Nove pisarije«. Glej Zbornik Slovenske Matice V. str. 125—128. Na razlike zgolj v ločilih se ne bom oziral. — V. 75. Fenix je s svinčnikom popravljen v: Fenikl. Enako Čbelica II. 33. — V. 76. Po Žigonu objavljeni odlomek (zaznamenujem ga NPŽ) ima: Zhmu bo, val praſham, .. ZSM V. 127. op. — V. 77. Mesto pozhakamo ima NPŽ. pozhakate, str. 125. — V. 78. NPŽ., 125 (znači Zbornikovo stran): novo 'sraſe beſedihſe. — V. 81. Odgovarja NPŽ. str. 125, ne popravi str. 127. — V. 82—84. Verz 82. je s črnilom prečrtan, Hrovat v 84. kitici s svinčnikom. Ob strani je zapisal P. s črnilom tole inačico:

Te zhudne ſmeſi ſtariga oftanka
In is novink Šlovenz ne v Koratani
Ne bo raſumil Stajerz ne Ljublanka.

Enako, neglede na ločila, Čbelica, II., 34.

Pifar.

- 85 Šhteklazharji, tatovi in zigani
Po fvojim govoré, kaj tdej sa filo
Nam v bukvah jesik fvoj imeti brani.

Str. 5.

Uzhenz

- Šhteklazharfko, al krevljafto berilo
Kogá vam knigarjam bo pomagalo,
90 Drugazhe ak fe bode govorilo?
Samí vašh uk fposhtujete premalo,
Vezh ptujk zlo tebi, ne sameri! vjide,
Sakaj bi fe jih moje shnablo balo?

Pifar.

- To govori fe, kar na jesik pride. —
95 Pogovor, ko na vfhefa vezh ne bije,
Ko sjutrajna meglá fe v' nizh raside;
Ker v' bukvah je natifnjen'ga upije,
To, ljubzhik! med uzhené gre lingvifte,
In prizha od jesika lepotije.
100 Po fvetu bodo brali bukve zhište,
Zhe naf ne hval'jo, naj me vsame slodi,
In Kranjke ne posnemajo purifte!
Kar nozh'te Kranjzi vmeti k fvoji fhkodi,
Savershete kar sdajni kratko-uzhi,
105 Zhaftili posni bodo to narodi.

Uzhenz.

Pershgal fi, Mojster! shark mi nove luzhi. —
Na delapuft de fodniga jeft dneva
Šlovím, fhe to; kaj pel bom me poduzhi!

V. 88. krevljasto: opozarjam na ost, ki je obrnjena proti metelčici ki jo zove Prešeren v svojem pismu, Čopu pisanem 5. februarja 1832., krevljico. Lj. Zvon. VIII. 569. — V. 90. Številke s svinčnikom nad besedami določajo sledeči besedni red, ki ga ima tudi Čbelica II., str. 34.: Ak bode fe drugazhe govorilo. — V. 91. ptujk, s svinčn. popr.: ptujik. — V. 94—99. Zanimiva je prvotnejša inačica v NPŽ. 126: (Ohranjeni verzi so podčrtani.)

Kdo vlak dan oblazhilo nof' is shide,
In kashe shlahtnih kamnov lepotije?
To govori fe kar na jesik pride,
Pogovor ko na vfhefa vezh ne bije,
Posabi fe, ne pride med lingvifte,
Kar v' bukvah je natifnenga, upije: —

V. 96. Podpičje je poznejše. — V. 101. Vejico je P. izpremenil v ».—« — V. 102. Zgoraj je zapisal Prešeren s svinčnikom: »Polnem«, a zopet prečrtal, na rob pa: Polnemali naf bodejo purifte. — V. 103. Vejica s svinčn. prečrt. — V. 104. uzhi je s svinč. popr. v ozhi, črta spredaj je s svinčn. prečrt.; na rob pa je Prešeren zapisal: Kar ne dopade vašhi flepi buzhi. Enako Čbelica II. 35.

Pifar.

- Str. 6. Rimz dulci mixtum utile veleva.
 110 Kaj prida flih'jo vñhefa nafhe rade;
 To utile je serno, dulce pleva.

Uzhenz

Romanze sdaj pojejo in balade,
 Tragedija se tudi nam obeta,
 Sdravljize flihim peti pevze mlade.

Pifar.

- 115 Od mene pešem vñaka je prekleta,
 Katera nima Kranjškiga imena,
 Naj bode polvetna, al bodi fвета.
 Ljubesen poje pevzov tih Kamena,
 Jesiku dela ino ferzu rane,
 120 De bi jih strela trefhila ognjena!
 Balade od zhebelize safrane,
 De bi fe te med nami posabile!
 Tragedje deb' oftale nam nesnane!
 De bi Kranjize strupa 's njih ne pile!
 125 Ljubesni fladke, ki ferzé sapelje
 Deb' s' Jul'jo Šhekešpira ne zhutile!

Uzhenz

Ja fhkoda ref bi blo; sdaj od nedelje
 Do druge fheltkrat se ferzé jim vname,
 Kdor ljubih pride pred, popred ta melje.

Pifar.

- 130 Balade pet je mlatva prasne flame
 Je rezh pohujšhлива, in sapeljiva; —
 Lenoro bere naj, kdor ne verjame.

V. 115—117. Na rob je zapisal Prešeren s črnitom:

Otrók v' jesiku naj se kerft' ozheta
 Otrók naj kerfti se v' jesik' ozheta
 Domazha pešen ptujiga imena
 Saversheña od naf je in prekleta

Najprej je drugi izmed teh verzov s svinčnikom prečrtan, potem pa še vsi štirje. V verzu 117. pa je s svinčnikom prečrtano: bode polvetna, al bodi fвета — zgoraj pa je zapisano, istotako s svinčnikom, a ne s Prešernovo, ampak s Kastelčevo roko: fhe takó perjetno peta. Podobno Čbelica II., str. 36.: Naj fhe tako perjetno bo sapeta. Enako Poezije, str. 102. — V. 120: NPŽ. 127. »Deb' pevze strela - -« — V. 122: NPŽ. 127. »Deb' kmalo se med nami - -« — V. 124: NPŽ. 127. »O deb' Kranjize - -« — V. 129. Verz je s črnitom prečrtan; spodaj je zapisano: In fhega je, kdor pride pred, pred melje. (V besedi pride je e s svinčnikom dostavljen). Tako tudi v nekaterih maloštevilnih izvodih Čbelice II., str. 36. Gl. Prešernovo pismo z dne 29. aprila 1833, pisano Čelakovskemu, Ljub. Zvon II. 50. V drugih izvodih je Prešeren Zupanu na ljubo ta verz nadomestil s sledečim: Kdor po-nje pride, jih k' poroki pelje. Gl. l. c.

- Romanza je f' Tragedijo fhkodliva;
 Tih, in te forte, in sdravljiz ne pihi,
 135 Sovrashi vfe to Musa framoshliva. —
 Poj rajlhi to, kar treba je per hihi,
 Per hlevi treba, v' vertu in na polji,
 Poj tó, kar kmet in meftnjan f' pridam flihi.

Uzhenz.

- Bog ti saplati uk! po tvoji volji
 140 Bom pel: kak repa fe pred mrasam varje,
 Od kod krampir dobiva fe nar bolji,
 Kakó odpravljajo fe ovzam garje,
 Po kom krepajo vfhivim glavam gnjide,
 Naftavljat' milham vzhil bom gofpodarje.

Pifar.

- 145 O, slati vek sdaj Musam Kranjlkim pride!!! —
Dr. Prefhérn m. p.

2. Na zadnji (8.) strani rokopisa »Nove pisarije« je Prešeren zapisal sonet »Verh fonza fonzov fije zela zheda«.

Sonet.

- Verh fonza fonzov fije zela zheda
 Po neba fvitlih potah rafkropljena,
 Od fonza, ljub'ga fvoj'ga sapulhena
 Jih semlja zelo nozh s' veseljam gleda;
 5 Al vezh ji mar ni njih fvitloba blede,
 K' osnani ljub'ga sarja ji rumena,
 Zel dan takó v' ljubesni je sgubljena,
 De vanje ne oberne vezh pogleda.

V. 138. Na robu je zapisano s svinčnikom a s Prešernovo róko: mefhzhan. Enako Čbelica II., 37. — V. 140. Nad »kak« je zapisano s svinčnikom (Prešeren): Kaj — nad »mrasam« pa »gofenzam«, fe je prečrt.; »repa« je nepopravljena. Čbelica II., 37: kaj repo pred gofenzam' varje. — V. 141. krampir je s svinčnikom popravljen v krompir. NPŽ.: Od kod krompir fe dobiva nar bolji. — V. 145. vek je s svinčnikom prečrtan, zgoraj je zapisal Prešeren s svinčnikom besedo zhať a jo s svinčnikom prečrtal. Čbelica II., str. 37., ima vek.

Sonet. Glej Illyrisches Blatt No. 11. Samstag den 12. März 1831 (podpis Dr. Prefh.). Krajnska Čbeliza II., (izšla junija 1831.) str. 25. — V. 1. fonzov fije, Čbelica: fije fonzov. III. Blatt: feje fonzov. — V. 5—7 v Čbelici:

Ko fe slati oblakov truma blede,
 Nasaj perpelje sarja ga rumena,
 Tako v' ljubesni fonza je sgubljena, —

- Kar svesd nebó, tolk ima dviz Ljublana.
10 Rad ogledujem vaf, zvetezho-lizhne,
Ljublanfke, ljubesnive gospodizhne;

Al Dragi taka mozh je zhes me dana,
De prizho nje fim flep sa druge dvize,
Samaknjen v' mil' obraf ferzá kraljize.

Dr. Prešhèrn m. p.

3. »Pesem od lepe Vide«, pisana lastnoročno s Prešernovo roko z njegovimi in Kastelčevimi popravki.

Pefem od lepe Vide.

Padla po nozhi flana je bela,
Mlado selenje, rosh'ze je vsela. —
V' semlji globoki moje vefelje,
Gori per Bogi moje fo shelje.

- 5 Lepa Vida je per morji ftala
Tam na prodi fi pelnize prala,
Zhern samurz po fivim morji pride,
Barko vltavi, pralha lepe Vide:
„Sákaj Vida nifi tak rudezha,
10 Tak rudezha nifi tak zvedezha,
Kakor ti fi perve leta bila?“

- Vida lepa je odgovoríla:
„Kak rudezha bla bi in zvedezha,
Ker sadela mene je nefrezha,
15 Oh domá je bolno moje dete,
Safadila fim li tern v' péte

V Illyr. Bl. sta 5. in 6. stih enaka ko v Čbelici, 7. in 8. stih pa kakor v našem rokopisu; 7. stih je torej pesnik nazadnje popravil. — V. 9. tolk ima dviz, Čbelica: ima deviz. — Ljublana, s svinčnikom popravljena v Ljubljana, enako v 11. verzu Ljublanfke v Ljubljankfke. — V. 12. Dragi Ill Bl. in Čb.: dragi; zhes me, Ill. Bl. zhez—me. — V. 13. sa druge dvize Čb.: sa vfe devize.

Pefem od lepe Vide. Gl. Čbelico III., 94—97. Verzi 1—4 so s svinčn. prečrtani (bržkone Kastelic). — V. 5—11 so s svinčn. občrt. — V. 7. samurz s svinčn. popr. v samórz. Enako Kr. Čb., III. 64. — V. 9. tak s svinčnikom popr.: tak'. — V. 10. zvedezha s svinčnikom popravljeno v: zvetezha; enako Čbeliza III. 94. — V. 13. s svinčnikom popravljen takole: »Kak bi bla rudezha in zvetezha« (Kastelic?). — V. 15. je podčrtan s svinčnikom enako v naslednjem verzu besede: »tern v' péte«, na desni polovici pole je zapisal Kastelic: Poflufhala fim neumne fвете«. A vari-

- Omoshila fim se, starza vsela,
 Malokdaj fim frotiza vesela,
 Str. 2. Bolno dete zel dan prejokuje,
 20 Zelo dolgo nozh molh prekaflhuje!“
- Zhern samurz ji rezhe, ino pravi:
 „Zhe domá jim dobro ni sherjavi
 Še zhes morje vsdignejo, ti s' mano
 Pojdi ferzhno si osdravit rano,
 25 Kaj ti rezhem lepa ti Krajniza
 Poshle po-te Šhpanfka me kraljiza,
 Ji dojiti mladiga kraljizha
 Šinka njen'ga mlad'ga zefarizha.
 Ga dojila bofh ino sibala,
 30 Pestvala, mu postljo postilala,
 De salpi mu pelmi lepe pela
 Drujga dela tam ne bofh imela“.
 V' Barko lepa Vida je stopila;
 Al ko fta od kraja odtegnila,
 35 Ko je barka shé po morji tekla,
 Še sjokala Vida je in rekla:
 „Oh! firota vboga kaj fim strila,
 Oh! komú fim jest domá pufila,
 Dete moje, finka naboglen'ga
 40 Mósha moj'ga s' letmi obloshen'ga!“ —
- Str. 3. Ko pretekle fo ble tri nedelje,
 Jo [k'] h' kraljici zhern samurz perpelje. —
 Sgodaj lepa Vida je uftala
 Tam per okno fonzeta zhakala,
 45 Potolashit' shalofh nesrezheno
 Oprafhvala fonze je rumeno:

anta je Prešernova. Ta je pisal 20. februarja 1832 Čopu iz Celovca: In der lepa Vida bitte ich die Verse, oh doma je bolno moje dete in saderla fim si ternje v pete oder was sonst Kasteliz an ihre Stelle gesetzt hat in folgende Verse zu verändern: Oh (oder Ker) domá je bolno moje dete Poflufhala fim neumne fвете, Omoshila fim se, starza vzela etc. Ljublj. Zvon, VIII., 571—572, kjer je slovenski tekst tiskan v gajci. — V. 20. molh popravljen v: mosh. — V. 24. Nam. ferzhno se je Prešernu zapisalo najprej ferzhno; izkušal je popraviti potem pa je prečrtal in ferzhno zapisal zporaj; nam. pike prvotno dvopičje. — V. 25—26. Verza sta v oklepaju in poleg tega sta s svinčnikom prečrtana; na robu s Prešernovo roko varianta: »Kaj ti pravim, pote Vida sala — Je Kraljiza Šhpanfka me poslala — Med po in te, je s svinčnikom naznačeno, da spada vezaj. Enako Čbelica III. 95. — V. 32. Drujga, D prečrtan r isotako, spredaj pa stoji s črnilom H: Hujga; enako Čb. III. 95. — V. 38. Oh, najprvo po pomoti Ok. — V. 42. k' je prečrtan, zato v oklepaju, zraven je zapisan h'. — V. 44. fonzeta, ta je s svinčnikom prečrtan, zraven je zapisano jé: fonze je zha-

- „Sonze, sharki lonza vi povete,
Kaj moj finik dela, bolno dete?“
„Kaj bi delal sdaj tvoj finik mali?“
- 50 Vzheraj lvezho rev'zi fo derшали,
In tvoj štari mosh je fhel od hifhe,
Še po morji vodi, tebe ilhe.“ —
Tebe ilhe in le grosno joka
Od britkofti njemu ferze poka.
- 55 Ko [svez] na vézher pride luna bleđa
Lepa Vida špet per okno gleda,
Deb' fi ferzhno shaloft ohladila
Bledo luno je ogovorila:
„Luna, sharki lune vi povete,
60 Kaj moj finik dela, bolno dete?“ —
„Kaj bi delal sdaj tvoj finik mali,
Dan' fo vbogo froto pokopali,
Ino ozha tvoj je fhel od hifhe,
Še po morju vosi tebe ilhe,
Str. 4. 65 Tebe ilhe, fe po tebi joka,
Od britkofti njemu ferze poka.“ —
Vida lepa le sajoka huje,
K' nji kraljiza pride jo šprafhuje:
69 „Kaj fe tebi Vida je sgodilo,
70 a [De fe jokafh ti tak]
70 b De tak filno jokafh, in tak milo?“ —
Je kraljizi rekla Vida sala:
„Kak bi frota vboga ne jokala,
Ko per okno slato fim pofodo
Pomivala mi je padla v vodo,
75 Je is okna padla mi viloz'ga
Kupz'a slata v'dno morjá globoz'ga.“ —
Jo tolashi, rezhe ji kraljiza:
„Jenjej jokat' lepa fe Krajniza!
Drugo kupzo slato bom kupila,
80 Te per kralju bom isgovorila.

kala. — V. 46. Oprašhvala prečrtano, zgoraj Poprašhala, enako Čb. III. 96. — V. 53—54. sta zapisana na rob z znamenjem, da naj se tu vstavita; zato sem jih v tisku pomaknil nekoliko noter. — V. 55. svez, pesnik je hotel zapisati svezher, še ne zapisano besedo je prečrtal (zato v oklepaju) in zraven nadaljeval. — V. 70 a je prečrtan, pesniku je zmanjkalo dveh zlogov: »Da fe jokafh ti tak milo«; To bo pač prvotni verziji (narodni) bliže nego verz 70 b. — V. 75. mi je v nekoliko poškodovanem pregibu popirja popolnoma izginil, samo pika na *i* je ostala. — V. 76. Kupz'a pisna pomota nam. Kup'za. — V. 78. Besede lepa fe Krajniza so prečrtane, na robu je zapisal pesnik: in mozhiti liza; tako tudi Čbelica III. 97.

Id' kraljizha doji moj'ga fina,
Nej te mine, shaloft, bolečina.“ —

Ref kraljiza kupzo je kupila,
Ref per kralju jo je 'sgovorila;
Vida vřak dan je per okni řtala,
ře po řinku, ozhu, mosh' jokala. —

4. Pesem »Od kralja Matjaža« pisana s Preřernovo roko:

Od kralja Matjasha.

- Stoji, řtaji meřto belo,
Zelje lepo, in veřelo,
V Zelji lipiza seleno,
Tam je pořtija narejena,
5 Mehko pernize srahlane,
Belo řjuhe řo oprane,
In blasine, in odeje,
So iz drage Turřhke preje.
Tam leřhi per belim dnevi
10 Kralj Matja[řh]řh bolnik kraljevi;
H' řepi Bobnarzi je lařil,
Dokler ga je Bobnar řpasil,
Ga obodil mosh řerditi,
Da ne bo vezh sdrav morbiti.
15 Veř obesan, veř kervavi,
Kralj Matjash řelřrizi pravi:
„Rane mi poglej řkelezhe,
Al řo zherne al rudezhe!
Ak rudezhe řo,“ ji rezhe,
20 „Naj kdo po sdravnika tezhę,
De mi grenko řmert odverne:
Zhe řo moje rane zherne,
řeřtra! vezh ne bo mi bolję,
Pořhli mi po řvetu olje.“
25 Oh do řerza řo řkopane,
Zherne bratez tvoje rane;
Vedno Kralj řim te řvarila
Ne lořř' ře řhen prořila:
řerzhne rane řhene řtuje!“ —
- Str. 2.

V. 82. Nej in shaloft preřrtano; poleg prve besede stoji De, nad drugo tvoja: De te mine tvoja bolezhina; tako tudi řb. III. 97.

Od kralja Matjasha. Gl. řbelico III. str. 98—101. — V. 5. srahlane s svinřnikom popravljenno v: srahljane (Kastelic?). — V. 10. Matjařh, řh preřrtan, poleg je zapisan řh; bolnik je podřrtan, na robu stoji podřrtano k r. — V. 27. řvarila, po pomoti je stalo najprej řvarifa.

- 30 Kralj Matjash tak befeduje:
„Tolko Bog daj sdravlja meni,
De bom váf fhel k'lepi sheni,
H' tvoji sheni, Bobnar mladi,
De bom váf fhel po navadi.“ —
- 35 Te befede fhe ni srekel,
Pót mertvalhki je pertekel,
Sasvoni po Zelji zelim,
- 38 a [V' Svetga Petra turni belim]
- 38 b S' pet svonmi v' svoniki belim
Per Shempetri fo svonili.
- 40 Bobnar bil je per kofili.
Mlada Bobnarza ga prafha:
„Kdo je vmerl, de fe rasglafha
Glať svonóv po Zelji zelim,
V' Pétrovim svoniki belim,
- Str. 3. 45 De svonóv petero poje?“ —
„Vém kdo vmerl je, ferze moje!
Predem perfhle ftare leta,
Kralj Matjash je fhel is fveta,
Tmu pojó svonovi nafhi.
- 50 Bobnarza tako fe vľtrafhi,
De ji shliza 's roke pade. —
Bobnar prafha shene mlade:
„Kaj t' je padla 's roke shliza?
Ali uťz bil, al fin ftriza?
- 55 Je merlizh bil shlahte tvoje?“ —

V. 31. sdravlja, / s svinčnikom prečrtan (Kastelic?). toda zopet pikčasto podčrtan. Čbelica III. 99.: sdravlja. — V. 32. vaf, naglasno znamenje s svinčnikom. — V. 33—34. sta s svinčnikom prečrtana. — V. 34. váf, nagl. znam. s svinčnikom. — V. 38—39. Ta dva verza sta prizadevala pesniku mnogo truda. Poleg prečrtanega verza 38 a je pesnik začel na robu: [V] In v' svoniko ter je vse zopet prečrtal; pet je popravljen v petimi (zgoraj je izbrisan izpuščaj), svonmi v' je prečrtano; zgoraj stoji fo, tudi prečrtano; Zgoraj nad besedama *petimi* in v' sta še dve nečitljivi opazki s svinčnikom (Kastelic?), menda *imi* in *u*; fo (v. 39.) je prečrtan, zgoraj je zapisan tdej, a je izčrtan in zopet nadomeščen s fo. Kakor se kaže, je hotel Prešeren popraviti verza najprej takole:

S' pet'mi fo v svoniki belim
Per Shempetri tdej svonili,

a se je odločil za varianto:

S' petimi v' svoniki belim
Per Shempetri fo svonili,

kar stoji tudi v Čbelici III. 99. — V. 44. svoniki, s svinčnikom popr.: —u— V. 44—45. Verza sta s svinčnikom podčrtana; Nad v. 45. pa stoji s Kastelčevo roko: »Pet svonov svoniko (?) poje«; Čbelica III. 100 sledi Prešernovi redakciji. — V. 50. fe, po [pomoti najprej se. — V. 54. Ali, i prečrtan,

- Ni merlizh bil shlahte moje,
 Ni bil użz, ni fin bil ftriza,
 Mi je padla 's roke shliza,
 Ker fva fkupej fe uzhila
 60 Ino v' zerkev fkup hodila.“ —
 Bobnarju fe jesa vname,
 V' roke ojfter nosh usame
 In sabode fvojo sheno,
 Mlado sheno nefpolhteno.
 Str. 4. 65 Ko je sheno fvojo vmoril,
 Tako h' hlapzu je govoril:
 Hitro, hitro hlapez sveŧti,
 Dalj ne fmem oftati v' meŧti,
 Obŧedlaj berŧh dva konjizha,
 70 Tako hitra ko dva tizha,
 En' ga sate, en' ga same,
 Versi torbizo zhes rame,
 In beshiva per ti prizhi,
 De me ne dobejo brzhi.“ —
 75 Hlapez pravi, ino rezhe:
 „To mi v glavo iti nezhe,
 Beshat' s doma savolj shene,
 Shene, k . . . e nefpolhtene!“ —

5. »V spominj Andreja Ŗmoléta«; prvotni zapis, večkrat popravljen; pisan na treh straneh v 8°, brez naslova:

- Zherna pokriva te sēmlje odēja
 V sgódnimu gróbu, nash bratez Andréj.
 Vinze slató fe v kosárzih nam fmeja,
 V tvójo opómbo pijēmo ga sděj.
 5 Sbrani prijátli v fpominj ga pijēmo
 Tvojih veŧelih in sháloŧnih dní,
 Sraven sdravljize li táke pojēmo,
 De ni [ta] nefrézhen, kdor v grobu leŧhí.
 Tēbi poŧtáva bla zhédna je dana,
 10 Biltri ti um je s bogáŧtvam bil dan;

zgoraj je s svinčnikom, kaže se da Prešeren, zapisal je: Al je użz bil. Tako tudi Čbelica III. 100. — V. 55 in 56. merlizh, nagl. poznejši. — V. 78. Shene, k . . . e je Kastelic s svinčnikom prečrtal zgoraj pa zapisal skoro nečitljivo: Savolj shene: Savolj shene nefpolhtene tudi v Čbelici, III. 101.

V spom. A. Ŗmoleta. Gl. Illyr. Blatt No. 48., 28. Nov. 1844. — Popravki: V. 1. Zherne te semlje pokriva odēja. — V. 2. V gróbu selenim —. — V. 7. sdravljice je popravljeno v sdravico, take v tako. — V. 8. ta je prečrtan. — V. 9. Tebi je prečrtano, zgoraj pa je zapisano »Zhedna«; zhédna prečrtano, zgoraj pa je zapisano tebi: Zhedna poŧtáva bla tebi je

- Bólj'ga ferza ni iméla Ljubljána:
Kak li sa frézho zhlovéhtva bil vshgan.
- Srézhne fo tvoje mladosti ble leta
V fánjah vefélil te sibal je up.
- 15 Verjéti ni frezhi, se rada spremeta
Kmalo okúfil shivlenja li ftrúp.
- Str. 2. Dékliza drusga moshá je objéla,
Ki od ljubesni li sanjo bil vnét;
Tréfh'la v bogástvo nefrezhe je ftréla,
- 20 Kranjki v obupu sapuhtil li fvét.
Vidil li Nemfko, Franzolko, Britanfko,
Vidil li Shvajza vífóke goré,
Vidil li jafno nebó Italjanfko,
Srézhe ni ránjeno nájdlo ferzé.
- 25 Vidil povfod li kak ilhejo dnarje
Kak se uklanjajo slatmu Bogú
Kje bratoljubftva li najdel oltarje
S ferzam obupnim li perfhel domu.
- Môgla [n] umréti ni ftara Sibíla,
De fo pernéli ji 's dóma perftí.
- 30 Ena fe tēbi je shéjla spolníla:
V sémlji domázhi ti truplo trohní.
- Str. 3. V semlji domazhi, predragi deshéli,
Ki li jo ljubil preferzhno veš zhař;
- 35 V kateri fo nafhi ozhetje flovéli,
Ktera sdej ima grob kómej sa naf.
- 37 a Lohka naj truplu bo gróba odéja
Dokler ga sgrúdiyo sémlje mozhí! —

dana«. — V. 10. ti je prečrt., zgoraj je zapisano teb'. — V. 11. Popravljen: Bólj'ga imela ferza ni Ljubljána — Beseda »imela« je namreč prečrt. in nanovo zapisana po besedi »Boljga«. — V. 13. je prečrtan, zgoraj pa je zapisan nov: [Teb] Kratko fijale fo svesde prijasne. — V. 15. Prečrt.; zgoraj je zapisan nov: Jeso li frezhe [okufil] obzhutil fovrashne. — V. 16. Kmalo prečrt.; zgoraj: »Sgodej«. — V. 25.—28. Ta kitica je s črn timer pisana nad prvotnim, s svinčnikom pisanim konceptom, ki je sam zopet s svinčnikom popravljeu. Prvotno besedilo se skoro ne more več razbrati. Glasi se:

Vidil povfod li, kak ilhejo dnarje
Kako vli slátimu flushjo Bogú
Vidil je nifi proftosti sarje
S obupanim ferzam li perfhel domú.

Drugi verz, te kitice je pod črto zopet popravljen s svinčnikom: Kak se uklanjajo slatmu bogú (pozneje s črn timer prečrtano); tretji verz je prečrtan, zgoraj pa je s svinčnikom zapisano: Kje bratoljubftva li vidil oltarje. — V. 37a—40a. Vsa kitica je prečrtana. Prej se je pa še sledeče

- Tèrzhimo, bratizi! vinze se sméja,
 40a Dolgo Andreja spominj naj shiví! —
- 37 Tefhka telefonu ni semlje odeja
 Vsamejo v lebe ga semlje mozhi,
 Terzhimo bratje, she vinze se sméja
- 40 Dolgo Andrejov spominj naj shiví!

6.—9. Na štirih straneh v 4° je zapisal Prešeren na prvo stran začetek 1. soneta »Sonetnega venca«, na drugo sonet »Kadar previdi učenost zdravnika«, na tretjo »Zapuščena«, na četrto pa s temnejšim črnilom popravljen 1. sonet »Sonetnega venca«; začetek na prvi strani pa je prečrtan.

Str. 1.

Šonetni veniz.

- Poet tvoj veniz nov Šlovenzam vije,
 'S petnajst fonetov tak ga tebi spleta,
 De magiftrale, pešem trikrat peta,
 Vlih drugih lkupej veshe harmoníje.
- 5 Sazhetik vlih po verít' is nje se vije,
 Tam v nji sa spi glaf vřaziga foneta
 Kjer bó prihodnja pešem v nji sazhéta.
 Enak je pevzu veniz poesije.

s svinčnikom popravilo: v. 36, a vrstico je pesnik prečrtal do besede bo, zgoraj pa zapisal: Tudi naf zhaka (groba odeja); sledeči verz pa je popravil s svinčnikom: Sgrudile bodo naf (semlje mozhi). Andreja (v. 40a) je izpremenil v Andrejov. — Ker pa tudi itako katica pesniku ni zadoščala, je zapisal spodaj najprej s svinčnikom sledečo varianto, ki se zdaj razbere z največjo težavo, ker so verzi 36—40 zapisani s črnilom čez prejšnjo pisavo:

- 37 b Tefhka ni njemu selena odeja
 Sgrudile bodo ga semlje mozhi
 Terzhimo bratizi vinze se smeja
 Dolgo Andrejov spominj naj shiví.

Šonetni veniz. V. 6. je pesnik pozneje (s temnejšim črnilom) prečrtal do besede: foneta, zgoraj pa zapisal: [In] V nji glaf se vřaz'ga utopi. Čez najprej zapisani In je pesnik z debelo potezo zarisal V. — V. 7. Kjer bo je s temnejšim črnilom prečrtano, zgoraj: Tam kjer, nato pa je pesnik ves odstavek prečrtal. Nanovo je pesnik sonet napisal na zadnjo stran.

Str. 2.

Kadar previdi uzhenóft sdravnika,
De smerti odverniti ni mogozhe,
Puftí mu jéft' in píti, kar sam hozhe,
S grenkótami ne fili vezh bolnika.

- 5 Ko je viharjov fila prevelíka,
Togóta njih se potoláshit' nozhe
Kamer píft shene zholn, obupajozhe
Letéti mu pufté roké brodnika.

- Ne bom vezh tebe pil, fols grenka kupa!
10 Poglédi, mífti in sheljé gorézhe,
Vam proftoft dam, kjer sdravja nimam upa,
Hodíte, kamer vedno fíja val vlézhe,
Vpíjanite od fladkíga se ftrupa,
Ki mi rasdjál ferzé bo hrepenézhe.

Str. 3.

Sapufhena.

Je sa drusíga dekleta
Sdaj ljubesen tvoja vneta,
Jesik jí lashnív obéta
Jo peljáti pred oltar,

- 5 Bog te obar!

De perfegeł, fí obljúbil,
De bofh mene famo ljubíł,
[De] In de druge ne bofh fñubíł
Tí na mífti ní níkdár,

- 10 Bog te obar!

De napréj shívlenje zelo
Vezh ferzé ne bo vefelo
Kí le sate je goréło
Kaj je téga tebi mar,

- 15 Bog te obar!

Bog obár te sdaj in védno,
Bog obár te s ljubzo zhédno,
Bog mí uro daj poslédno
Pred ko grefta pred oltar,

- 20 Bog te obár!

Šonet. V. 3. Puftí, mu, sam, prečrtano s temnejšim črnilom; nad Puftí mu je zapisal pesnik Dovolí, za píti je vstavíł mu: Dovolí jéft' in píti mu, kar hozhe. — V. 8. mu prečrtan s temnejšim črnilom, zgoraj: ga. — V. 11. sdravja nimam prečrtano, zgoraj: ní refhíla. — V. 13. Vpíjanite, nam. V je bíł prvotno U.

Sapufhena. V. 13. goreło, prvotno gorela, čez a je zapisan s temnejšim črnilom o.

Str. 4.

Šonetni veniz.

Poet tvoj nov Šlovénzam veniz vije,
S petnajšt fonetov tak ga tebi spleta,
De magiftrale, pešem trikrat péta,
Vfih drugih lkupej veshe harmonije.

Sazhetik vfih po verft' is nje se vije,
V nji glaf le vflaziga vtopí fonéta
Tam, kjer prihodnja pešem bo sazhéta;

8a [Podoba pevz]

8 Enak je pevzu veniz poesije.

Vfe milli svirajo s ljubezni éne,
10 In kjer ponozhi v lpanji lo saftale,
Sbudé fe, ko fpet sarjo nozh preshéne;

Ti fi shivlenja moj'ga magiftrale,
Glafil fe s njega, ko ne bo vezh méne,
Ran mojih bo fpominj in tvoje hvale.

**B. Rokopisi, pisani s Kastelčevo roko, a z lastnimi
Prešernovimi popravki.**

10.—11. Na dveh straneh konceptnega papirja v folioformatu sta zapisani s Kastelčevo roko narodni pesmi »Zherni Kof« (Čbelica V. 61—62) na prvi strani, in »Lesica« (Čbelica V. 63—64) na drugi. Prešeren je potem rokopis lastnoročno popravljal. — Objavil sem te dve pesmi z vsemi popravki vred v 1. zvezku letošnje preurejene »Carniolije«.

12. Licova strelci iz nemškiga. Natančen prepis iz »Illyrisches Blatt 1830, št. 33. (14. avgusta), a v gajici s Kastelčevo roko; malenkostne izpremembe so zgolj pravopisne: Franzofki — Francozki (12.), Ker — Kjer (15., dvakrat), kojniki — konjiki (24. podobno 27.), fonza — solnca (29).

Šonetni veniz. V. 5. Pred tem stihom je zvezdica, pod sonetom pa je pri tem znam. zapisano: vel Sazhetik vfih fe v nji po verft' odkrije. — V. 6. V nji je pesnik najprej zapisal potem prečrtal in še enkrat zapisal. — V. 8a. Pesniku je tu ušlo na varianto iz prvega tiska »Sonetnega venca«; prečrtano. — Ves sonet je pisan s temnejšim črnilom, z istim kakor poprave pri zgoraj natisnjeni varianti (na 1 strani rokopisa). Vidi se, da je pesnik popravljal najprej varianto, pisano na 1. strani, potem pa je vso prečrtal, preganil list tako, da je bila na levi še prazna 4 stran in je na to stran zapisal novo popravo, ki ji je dodal tudi še neizpremenjeni tercini (po prvem tisku [iz l. 1835?]). —

A prepis je zanimiv, ker je Prešeren lastnoročno nekoliko stvari popravil. Naslov je izpremenil v »Licovovi strelci«; drugod (v. 7., 14., 21., 28., 35.) je izpremenil genitiv Licova povsod v Licofovovi; Rajna je popravil v Rejna (v. 15.), zadnja dva stiha (41—42) pa takole:

Zato naj se od vnuka do vnuka glafi
To fo Lizofovi strelci prederzni bli.¹

C. S Kastelčevo roko pisani rokopisi:

13. Nekaj ferzhenov(!).

S Kastelčevo roko pisani Prešernovi seršeni. Slede zaporedoma: 1. Pufhizharjem. 2. Pufhizhiza bres sela. 3. Pufhizhar naj imá... 4. Pravlizharjem. 5. Hekfametritam. 6. De guftibus non disputandum. 7. Pefmi od pofuhhila mozhirja. 8. Kam je prifhel polsh is Vilhne gore. 9. Sakaj ni nalhi pifariji prifhel slati zhař. 10 *** (Gorjanzov...) 11. Sakaj se moj rojak napenja? (še neobjavljen). 12. V. V. (Preblezhen —). 13. Revzu bres f s in bres z. 14. Novo zhuda. 15. Pred pevzu, sdaj homeopatu. 16. Zhebe-larju. 17. Nezhimurni up. — Nazadnje brez številke in naslova »Postscriptum«. —

Razen št. 11. so vsi seršeni znani in soglašajo skoro popolnoma z onimi, ki jih je po Kastelčevem, s Prešernovo roko popravljenem rokopisu objavil Žigon v Zborniku Slovenske Maticе V. 133.—136.²

Vidi se, da je ta rokopis prepisan po onem, ki ga je objavil Žigon, ko je bil Prešeren št. 2. in 3. že vpisal, a ne še epigramov »Glofatorju«, »Kako bi neki — —«. »Pevzu letnih zhařov«. A zanimivo je, da je med 10. in 11. številko (druge številke) vstavljen nov epigram, ki mora biti pač tudi Prešernov. Rokopis je bil namenjen

¹ V prvem verzu je beseda slovi prečrtana in nadomeščena z: glafi, v drugem verzu pa je pesnik prečrtal prvotni Licova taki in hotel zgoraj popraviti Taki fo Lizofovi, a je tudi to prečrtal in zapisal spodaj To [f] fo Lizofovi; prvotni so (pred bli) je prečrtal.

² Razlike so: ep. 1., 1. shval, ž. sver. — 4, 2. kakor, ž. koker. — 5, 1. Hekfmetru, ž. hekfmetru; fpondea, ž. -eja; 5, 2. trohea, ž. -eja. — 8. napis: prifhel, ž. profhel; — Vilhne, ž. Vilhnje. — 9, 2. Krajnlko, ž. Kranj[tko]zjam. — 10, 1. pofujzhvavfhi, ž. prvotno enako, popravek s Prešernovo roko: poptujzhvavfhi. 12. naslov: V. V., ž. Mojstru pevzov. — 14. naslov: Novo zhuda, ž. [Dihur knjigov] Zhudni dihur. — 15, 1.: izpadel je n a m. — 16, 1.: mohe, ž. muhe.

J. Zupanu, ki je s svinčnikom poizkušal te epigrame predelavati, oziroma povodeniti.¹

Novi epigram se glasi:

11.

Sakaj fe moj rojak napenja?

Sakaj fe moj rojak tako napenja,
Bi mišlil, de Šlovenzam ni uganka,
Ker davno osnanila je Šlovanka,
De na porodu Zerbera perzhenja.

Epigram je prepesnitev znane prislovice: »Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus«. — Kam ta epigram meri, je povedal »glosator« Zupan, ki je predelal zadnji verz tako-le: Rojak ro-diti lekfikon prizhenja. Kakor »Nezhimurni up« je ost tudi tega epigrama obrnjena proti Frančišku Metelku. —

S Kastelčevo roko je zapisan na tem listu spodaj na prvi strani pod 5. epigramom še epigram (s svinčnikom): Kdor v' mojim nezhe biť volnjaki — V' svojim naj tezhi ovzhjaki. — Čigav je, ne vem. —

14. »Ne zakonska mati«, pisana s Kastelčevo roko na posamezen list:

Ne zakonska mati.

Kaj pa je tēbe trēba biló,
Déte ljubó, déte lepó,
Mēni mladi deklici
Neporočēni materi! —

5 Oča so kléli, tēpli me,
Mati nad máno jokáli se;
Svóji se méne sramovali so,
Ptuji za mano kazali so.

On, ki je sam bil liubi moj,
10 On, ki je právi óča tvoj,

¹ Epigram o Vodniku je predelal n. pr.: »Kdej gleda brat rijave — Sdej zherne imam rokave«. »Ko bil bi klafik vřak, kdor Krajnsko kvali« je predelal: »Kaj vřak bi flaviz bil, kdor flavfko (sc. kvali)«. Ostalo je podobno.

Ne zak. mati. Pisana je ta pesem s Kastelčevo roko; tudi popravke je pisal Kastelic, toda Kastelčevi niso, ampak Prešernovi. Prepis odgovarja, neglede na dvoje, troje naglasnih znamenj, popolnoma prvotnemu zapisu v Blaznikovem rokopisu »Poezij« str. 39—40. — Posamezno je treba opomniti: V. 7. Svóji, enako Blaznikov rokopis »Poezij« (Bl. R.), »Poezije« (1847. str. 34.) Móji. — sramovali, enako prvotno Bl. R; a tam je o prečrtan in nadomeščen z opuščajem; Poezije: sram'vali.

- Šel je po svéti, Bog vé kam;
Têbe in mène ga je srám!
- Kaj pa je tēbe tréba biló,
Déte ljubó, déte lepó!
- Str. 2. 15 Al te je tréba biló, al nè
Vunder presèrčno ljubim tē.
- Nebo se meni odpèrto zdí
Kadar se v tvoje oZRèm očí,
Kadar prijázno nasmejaš se,
- 20 Kar sim prestála, pozabljeno je.
- On, ki ptice pod nebom živí,
Naj ti da sréčne, veséle dní!
Al te je tréba biló, al nè,
Vedno bom sèrčno ljubila te. —

15. Romanca »Ženska zvestôba«, pisana s Kastelčevo roko na 8 stani konceptnega papirja v 40.

Ženska zvestôba.

Romanca.

I.

- Bil je godec mlad, lep vesél,
Lépó je gódil, sladkó je pël —
Ni blo godú, svatóvnšnje, semnjà,
Kamor ne bili bi prosili gâ.
- 5 Poslušajo rádi ga vsi ljudjē,
Glédajo ráde deklēta mladē.
Poséбно pa Mic'ka županova hčí,
Pogósto obrača vánjga očí.
- Za Mic'ko bogáto, nar lépsi deklēt,
10 Moj godec od čistiga ôgnja je vnēt.
Zastónj več drúgih postópa za njó,
Le njému prijazno se sméja okó.

V. 17. Nebo se meni prečrtano in nadomeščeno z: Meni nebo, pred zdi je vstavljen se: Meni nebó odpèrto se z di; enake poprave ima Bl. R.; zadnjo inačico imajo »Poezije« str. 34. — V. 19. prijázno, enako najprej Bl. R., kjer je Prešeren to besedo popravil v: perjázno, kar imajo tudi »Poezije« str. 34.

Ženska zvestôba. V. 1. Popravljen: Bil godec je mlad, in lep, in vesél. — V. 3. Bilo ni godu — —. — V. 4. kamor popravljeno v De kje. — bili, prv. bli — V. 6. Glédajo, popr.: Ga glédajo. — V. 8. obrača vanjga, popr.: vanjga obrača. — V. 9. je prečrtan; V. 9. in 10. sta popravljena: Od čistiga godec je ôgnja vnēt — Za Mic'ko bogato, róžo deklēt. — V. 12. prijazno, Bl. R. perjazno.

- In kar obětajo oči mu njě,
Potèrdijo kmálo besěde sladkě.
- 15 Njě oča pač stávi ljubězni se v brán —
Al oča bo sprošen, al pa — gol'fan!
Mic'ka obljubi godčeva bit';
Al sámka ostáti, se ne možit'.
- Str. 2. 20 Peršel je v grad mlad, lěp kancelír,
Je služil sto zlátiš dvakrat štír.
Z těmi in kar bo po verhi dobil,
Lahko bi ženíco, otróke redíl —
Kader grě město obiskvat,
Drugot je povábljen vsakikrat;
- 25 Matere, hčere mu komplimènt
Kaže, de blě bi z njim kontènt.
Al v krátkim času se zgodí,
De čěle mėsce ga v město ní.
Pravi novica se na glás,
- 30 De hodi k županu vsak dan v vas.
Oča župán je móž neslán,
Kaj děla tam kancelír vsak dán?
Perljudna in lépa je njěgova hčí;
Al óna zvestó za god'ca gorí.
- 35 Svět Šmárni dán prišel je spět,
God je Mic'ke, róze deklět.
Čas se je Mic'ki perkupit',
Čas ji je muziko naredít' —

V. 13. popr.: In kar **mu** obětajo očesa njě; Tako prvotno tudi Bl. R. (popr. obetata). — V. 15. pač, popr. scer. — V. 16. gol'fan, Bl. R. goljufan. — V. 17. Micka obljubi, enako prvotno Bl. R. (popravljen: Obljubi Mic'ka). — V. 20. je s številkami popravljen: Sto zlátiš je služil dvakrat štír. — V. 21. verhi prečrtano in popr. v: strani, a zopet prečrtano. — V. 21—22. sta popravljeni: Lahko (Bl. R. Lohká) bi z temi in kar bo dobil (v. 22) Še zraven (mesto prvotnega: Lahko bi...). — V. 23—24. Od kónca on město hód' obiskvat; — Povábi ga déklič óče al brát. Bl. R. je izpustil *on* in ima *deklíc* m. *deklíč*. — V. 25. mu je vrinjen in pozneje prečrtan. — V. 25—26. popravljen:

Ak materni hčèrni komplimènt
Ne láže, bilě bi z njim kontènt.

Tako tudi prvotno Bl. R. (popr.; Vklon materni, gospodíčne okó, — Ponújata v zákon mu njéno rokó). — V. 28. mesto, popr.: mestu. — V. 29. Pravi novica, popravljen: Novica pravi. — V. 30. vsak dan, popr.: pogósto. — V. 31. Óča, popr.: Scer oča, tudi Bl. R. prv. oča, (popr. óče); je popr. so. — V. 33. njěgova, njěga. — V. 35. Svět Šmárni dán, popr. Bil velki Šmaren. — V. 36. God je Mic'ke, popr. Peršel gód Micike. — V. 37. Čas, popr. Bil čas. — V. 38. popr.: Zagódnico čas ji je bil naredít'.

- Str. 3. Pod ôknam godejo godci trijč,
 40 Med njimi góde ljúbí njč.
 Pod ôknam gódejo ure trí;
 Al Micike lépe k oknu ni!
 Strune moj godec pertiska hudó,
 Od Mic'ke jèmlje nékdo slovó.
 45 Póčila strúna na góslih je —
 To, godec, ni dôbro známinje!
 Zarotil se je, se je zaklël,
 De strúne drúge ne bó napël —
 Na máli Šmaren preblččena
 50 Gospa je Mic'ka v cerkuv prišla.

II.

- „O, godec! kak dolgo boš še žalval?
 Kak dolgo se pred ljudmi sramoval?
 Al ne veš, de v jop'ci dèklica
 Gospá bi ráda vsáka bla!
 55 Zakaj si bogáte lótil se!
 Snubáčov íma na zbiránje?“
 Takó ga prijátli tolážijo,
 Dokler mu obráz razjásnijo.
 Po struni ga le bolí serčč,
 Str. 4. 60 De več je na gósli napèti ne smč —
 \ Kdor úrne rokč, sol v glavi ímá,
 Si v vsakí nesrèči pomagáti zná.
 Moj godec je gosli v roke vzčl,
 In na tri strune je gósti začčl,
 65 Pretèklo dvoje lét še ni,
 Je boljši gódel na strune tri,
 Ko je pred gódel na vse štír'.
 In več je zaslužil, ko mlad kancelír,
 Kčr ni blo godú, svatovšnje, semnjá,
 70 Kamor ne bli bi prosili gá.

V. 40. njimi, popr. njimi tam. — V. 43. Strune moj godec, popr. Nje godec strúne. — V. 44. Mic'ke, popr. Micike. — V. 45. popr.: Na góslih póčila strúna je. — V. 47. Zarotil se je, popr. Zarotil se gódec. Bl.R. ima staro varianto: se je. — V. 50. Mic'ka, Bl.R. MíciKa — cerkuv, Bl.R. cerkev. — V. 51. žalval, popr. žalóval, Bl.R. žalovál. — V. 53. Al ne veš, popr. Pomíslí. — V. 54. bla, popr. bila. — V. 56. zbiránje, popr. zbéránje. — V. 62. pomagáti, Bl.R. pomágat'. — V. 63. Najprej popr.: Spet gosli je godec v roke vzčl (tako i Bl.R.) potem pa zopet: Spet godec je gosli v roke vzčl, — V. 64. popr.: Na tri je strune gósti začčl. — V. 65. popr.; Pretèklo bibo (!) lét dvoje še ni. — V. 67. popr. Ko znal pred gósti —; Bl.R. ima prvotno besedilo z isto popr. — V. 68. mlad kancelír, popr. mladi kancelír, enako popr. Bl. R.; zaslužil, najprej zazlužil. — V. 69. Kčr ni blo, popr.: Bilo ni. — V. 70. popr.: De kje ne bili bi vabili gá.

- V ponděljk jutro z vesel'ga godú
 Moj godec grě dobre volje domú.
 Na pragu děklica lěpa stojí,
 In sôlza za sôlzo ji kaplje 'z očí.
 75 „O, děklica, rožna rožica!
 Kogá te ták žali božica?“
 „Oh, v hiši moj oča leží bolán —
 In nímam mu dáti, ko sók neslán!“
 Str. 5. — Bil gódec je méhkiga sercá,
 80 Mošnico polno děklici dá.
 Za dar svoj je nepôkoj prejěl —
 Za vbogo děklico se je vněl.
 In dolgo ni zastónj zdihoval
 Je kmálo objěmal jo in kušoval.
 85 Obljubi mu vědno zvěsta biť;
 On — se pred pústam z njo poročít.
 Ta čas je kónčal vójsko mír,
 Spušěn na odlòg je bil mušketír —
 Pred dvěma lětmi bil je vjět,
 90 Bil rěvež je v soldáte vzět.
 Mílo jokále so njěne očí,
 Ki zdaj ji sercé za gódca gorí —
 — V neděljo bil je pod lipo plěs.
 Kar vidiš, moj godec! al je rěs?
 95 Stára ljubězen ne zarijoví,
 Devětkrat se verne, ponoví.
 Kaj se ti ták jězno obráča okó,
 Kaj strúne pertískaš ták hudó?
 Plesála sta rávno mémo njegá,
 Str. 6. 100 Na góslih je strúna pócila.
 Zarótil se je, se je zaklěl,
 De níkdar ne bo več druge napěl.

III.

- „Neúmnost in ubóžnost stě sestřě,
 Děklica, godec! ni bla za těj.
 105 O, godec! ukaj, bódi vesel,
 De nísi v zakóna se mrěžo vjěl.“

V. 72. popr.: Šel dobře je volje gódec domú. — V. 75. rožna, popr. rósna. — V. 82. vbogo, popr. ubogo, Bl. R. vbogo. — V. 87. končal, popr. končal bil. (Bl. R. končal bil.) — V. 89. lětmi, popr. lětama. — V. 90. Bil revež, popr. Posli bil. — V. 94. moj, popr. tam. — V. 102. popr. De níkdar več druge ne bo napěl. — V. 104. popr.: Bila ni deklica, taka za te. — V. 105. popr.: Le gósti spet skúsi in bódi vesel. Bl. R. ima prvo obliko z isto popravou. — V. 106. mrěžo, popr. mrěže.

- Takó ga prijátli tolázijo,
Doklér mu obráz razjásnijo.
Po strúni ga le bolí sercě,
110 De več je na góslí napěti ne smě.
Po strúni se dólgo ni kasál,
Na dvě je kmálo gósti znál —
In ni blo godú, svatóvšnje, semnjá,
Kamor ne bli bi prosíli gá,
115 In bíl je v grádu gód gospě,
Tam slišat' moj'ga godca želě.
In v grádu je lěpa hišnja bla,
Modra, v besědah perlíznjena —
Ni bla še stára dvájset lět,
120 Vunder je dóbno poznála svět,
Od gospodičin svójih vě in zna,
Kak teškó je dobíti možá.
Zvestóba je bráti v gódca očěh,
Ki ni je najdil per ljúbicalh dvěh —
125 Kak strěže ti, kak prijazna je!
O, gódec! nastávlja ti límance.
In předan se vnámejo zvézde nočí,
Moj godec za lěpo híšnjo gorí,
Njo, kodar hódi, íše okó,
130 Vse pěsmi njegóve od njě le pojó.
Tud' óna obljúbi le zánjga gorět',
Moj gódec presrěčni obljúbi jo vzět'.
In blě so v grádi velike gostí,
Ker se omožíla je mlajši hčí.
135 Peršel je v grad marsktěri svát,
Iz mesta je peršel nevěstni brát.

Str. 7.

V. 112. popr.: dvě je sp et. — V. 113. In ni blo, popr. Biló ni. — V. 114. Kamor ne bli, popr. De kjě ne bilí. — V. 115. popr.: bíl je sp et. — V. 116. moj'ga, popr. slověčiga. — V. 117. hišnja bla, popr. híšna bila. — V. 118. popr.: Perljúdna; al zvíta tíčica. — V. 119. Ni bla še, popr. Bilá še ni. — V. 120. Vunder, popr. Al vender (Bl. R. Al vúnder). — V. 121. popr.: Iz úst gospodičin svójih zna. — V. 122. popr.: Kak tréba se trúdit' je za možá (prvi popravek samo: je teško m. teško je). — V. 125. ti, popr. mu; prijazna je, popr. perlízuje se. — V. 127. předan, popr. předen. — V. 128. híšnjo, popr. híšno. — V. 129. popr. kodar (Bl. R. koder) o n hódi. — V. 130. od njě le, popr. nje hválo. — V. 132. Moj, popr. In. — V. 133. In blě, popr. Bilé. — V. 134. popr. Bila omožíla se mlajši je hčí. Po pomoti je se, zaznamenovano s številko 2 prečrtano in pred hčí vstavljeno. Verz se glasi torej natanko (kar je prečrtano, v oglatem oklepaju): Bilá [Ker se] omožíla je mlajši se hčí. — V. 135. popr.: Peršel je bil v grad marsi-ktěri svát. — V. 136. je peršel, popr. peršel je.

- Šampanjec je tēkel, vesēli so bli,
 Odbila je ūra polnočī —
 Moj gódec zagódel je kotiljón,
 140 Vsi prášajo: kjē je mládi barón?
 Vsi prášajo, kaj se mu zgódiło jē?
 De ni ga, de bi vódił verstē.
 In grē ga iskat, klicat lokaj,
 In drugi za njim, kēr ni ga nazáj.
 Str. 8. 145 In pravili so si na uhó,
 Kje so ga najdili in kakó.
 Ko gódec skrivnóst pogóvora zvē,
 Mu líca rudēče obledē,
 Po strúnah lók gōri in dōli derví,
 150 De zadnjih strún ēna odletí.
 Zarótil se je, se je zaklél,
 De drugih strun ne bo napēł.
 Tri léta so proč — zdravník je čas —
 Razjásnil se spēt je gódca obráz,
 155 Tak ko Paganín[i] navádil se,
 De na ēno strúno godel je [vesél],
 Na eno strúno godel je vesél,
 In zráven od svójih ljúbic je pēł.
 In pēł je tako od žēn in deklēt,
 160 De ni nobēni nič verjēt'.
 Zaljúbil se ní v nobēno věč
 Dal ēno jim hvalo je gódec slovēč,
 De nam le óne ūr'jo rokē,
 De nam le óne glávo vedrē.

16. „Zdravilo ljubezni“.¹ Roka je Kastelčeva. Pesmi Kastelic ni prepisal iz Illyr. Blatt št. 19. (13. maja 1837), ampak iz Blaznikovega rokopisa, ko je bil po večini že od pesnika popravljen, a ne še popolnoma; tvoj n. pr. v 10. stihu še ni bil vrinjen za besedo ujic (Bl. R. str. 59.), děleč še ni bil popravljen v delječ, sicer pa imajo tudi „Poezije“ děleč; enako je bilo v

V. 137. popr.: Šampanjca so pili, vesēli so bili (Bl. R. vesēli bili). — V. 139. Moj, popr. najprvo In, potem Bil. — V. 142. De, popr. Ker; popr. bi on vodil. — V. 143. lokaj, popr. strežáj. — V. 145. popr.: so si tam na uhó. — V. 146. popr.: Kje de so; najdili, popr. najdli, i je zradiran. — V. 152. popr.: De druge ne bo (Bl. R. bode) strune napēł. — V. 155. popr.: On ko Paganín je navádil se. — V. 156. Pri prepisovanju je Kastelic že pri tem verzu pripisal na koncu vesél, a precej zopet prečrtal. Verz je popravljen tako: De gódel na ēno strúno je. — V. 160. ní, popr. nič; nič, popr. ne sme se. — V. 163. in 164. nam le one, popr.: óne same nam.

¹ Polovica pole konceptn. popirja, preganjena v ⁴⁰, popis. na 4 straneh.

53. stihu še ko spet, ne še kader (Bl. R. str. 62.), in v 60. stihu izkal še ni bil popravljen v iskal (Bl. R. str. 62.). Ostale razlike so pomote: obiskvál m. obiskovál (6), pregledaj m. preglédej (13), bódo dáli m. dáli bódo (24), obupej m. obúpaj (28), prôsnjam m. prósnjam. (Na prvem mestu rokopis, na drugem Bl. R.).

17. Odlomek soneta: „Oči bilé per nji v deklét so srédi“. Zadnji štirje verzi na sivem papirju. Negledé na naglasna znamenja enako kot v „Poezijah“ str. 155; samo v zadnjem verzju jim m. njim.

18. Odlomek „Neiztrohnjêno sercé“, zadnjih 11. verzov, naprej od: De dán donášni mine ... Odgovarja popolnoma Blaznikovem rokopisu „Poezij“ str. 84—85 (Poezije 75—76). V tem rokopisu le donášni (v. 34.) še ni bil popravljen v danášni in življênju (v. 39.) še ne v življênju (Poezije: življênji).

19. Zapušêna odgovarja popolnoma Poezijam 1847.

20. Sonetni venec: Zadnji verz 14. soneta in Magistrale. Zadnji list prepisa prve izdaje Sonetnega venca, le z gajico.

21—22. Kam, prepis iz Ill. Blatt No. 18, (30. aprila 1836.) v gajici in Oserčenje istotako veren prepis iz Ill. Blatt. No. 23, (9. junija 1838.) v gajici; oboje na enem listu, Kam str. 1—2. Oserčenje str. 3—4.

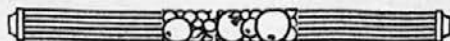
23. Kam, prepis iz Illyr. Blatt kakor št. 22. brez veziant (razen nagl. znamenj).

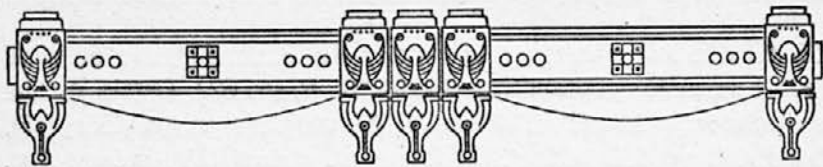
24. Des Sängers Klage. 3tes Sonett, kakor Letopis Matice Slovenske za 1875 str. 155/56; samo müßige, Lp. müssige.

25—26. Na polovico pole, zganjeno v ⁴⁰, je zapisala neznaná roka kaligrafsko 1. Sängers Klage. — Et Getico scripsi sermone libellum. Ovid. (str. 1. rokopisa), 2. Sängers Klage. — Zweites Sonett. (str. 3.) — Prepis odgovarja natanko objavi v Illyrisches Blatt št. 24. (15. junija 1833) in 25. (22. junija 1833).

27—28. Na enakem drugem listu je zapisala ista roka na 1. stran: Resignation (Aus dem Pohnischen des Adam Mickiewicz), na 3. stran pa: Sonett (Warum sie, werth, daß Sänger aller Zungen). — Prepis odgovarja objavi v „Illyrisches Blatt št. 9. (4. marca 1837.), oziroma št. 19. (10 maja 1834.), — Variante.: 1,8 gehen, IB. gehn; sicht, IB. sich; 1,9 Soll', IB. Soll. — 2,12, freye, IB freie.

(Dalje.)

Fr. Bregarju v odgovor.

Non »pro domo«, sed pro veritate.

Odgovoriti hočem na stvarne očitke Bregar-Cankarjeve kritike moje »Zgodovine novejšega slovenskega slovstva«¹ in samo na te:

Petero stvari Bregarju ne ugaja, 1. stališče moje »Zgodovine slovstva« napram »janzenistom«, 2. napram Bleiweisu, 3. krivica, ki sem jo po njegovem mnenju učinil Jeranu, 4. razlaga »Krstu pri Savici« in 5. »idealiziranje« Prešerna ter pomanjkanje splošne karakteristike, ki je s tem v zvezi.

1. Zastran »Prešernovih nasprotnikov« pravi Bregar: »Neznanstvenik (to sem seveda jaz) — jih bo z mirno vestjo in pojmljivim srdom zmerjal s »črnogledimi janzenisti« in »ozkosrčneži.« — Naj kritik o »janzenistih« pregleda, kar pišeta o njih † Jos. Benkovič v »Voditelju po bogoslovnih vedah«, IV. (1901), in dr. Ivan Prijatelj v »Zborniku Slovenske Matice« IX. (1907), in naj potem pove, ali sem tam priobčene vesti in vire (v svoji »Zgodovini slovstva« str. 54. sl.) potvoril ali napačno razumel, zakaj to bi bilo neznanstveno. Raba imena »janzenisti« pa pri meni ni dvomna (Čas IV. 90), ker sem ta izraz definirjal na str. 54. sl.

2. Zastran Bleiweisa naj pregleda one sovražne opazke Bleiweisove proti Prešernu, ki sem jih na onem mestu (str. 152.) citiral iz »Letopisa Matice Slovenske« l. 1875., ki so poleg tega lažnjive, vedoma lažnjive, ker je imel Bleiweis svoje »Novice« lahko vsak čas pri rokah, in bo moral priznati, da je oni od njega obsojeni onikajoči stavek Žigonov tam popolnoma na mestu.

3. Bregar piše o moji krivici proti Jeranu: »Grafenauer je storil krivico, ko pravi, da Jeran očita Vrazu »Sauglockenläuten« (148). To ni res. Jeran pravi le, da si ne upa dati mladini v roke nekaterih Vrazovih pesmi, kar je z vzgojnega stališča popolnoma prav in s čimer pesnik še ni obsojen.« Nato obsoja mojo tozadevno metodo. — Po naših mislih pesnik v tem slučaju, ako spis v resnici ni nemoralen, ampak samo namenjen za zrele ljudi, res ni

¹ »Najnovejša zgodovina . . .«, Čas, IV. (1910), str. 78–81.

obsojen, pač pa po Jeranovih. Jeran pravi namreč: »Vaše Tambure se mi gledé ličnosti in sploh gledé esthetike (t. j. v formalnem oziru) popolnoma dopadejo, ali glede zapopadka (ne zamerite, de sim odkritoserčen do Vas) ne morem celo z vsim zadovoljin biti«. To je: vsebina, snovna stran pesnitev mu ne ugaja, ker opeva — ljubezen. Potem sledi odstavek o mladini, ki ji zavolj Boga in zavolj bližnjega ne upa dati pesmi v roke. Nato pa pravi dalje: ... treba je misliti (sc., ko je človek starejši) na blažejši reči kakor na **poželjivost**.« (Gl. Zbornik Slovenske Matice IV. 188. in »Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko«, XIX. (1909) str. 100.) Torej je le moja trditev prava, da so nekatere Vrazove pesmi po Jeranovem mnenju »Sauglockenläuten« = poželjivost; morda je izraz »Sauglockenläuten« prehud, a stvar je pravilna. O tozadevnem stališču Jeranovem gl. tudi dokumente v Zborniku Slovenske Matice XI. (Bleiweisov Zb.), str. 133.—134., v Slovanu l. 1909., št. 1., in prim. Glaser, Zgod. slov. slovstva, III. 109. — Radi 1. in 3. točke je treba opozoriti na to, da se prav nič nisem izrazil proti drugačni častitljivosti Pavška in Jerana, ako sem odkril njuno napačno stališče proti slovstvu (stališče **mladinskega** slovstva); o Pavšku sem to na str. 54. izrecno povdaril, o Jeranu bo pa »Zgodovina slovstva« takó še imela priliko govoriti.

4. Zastran »Krstu pri Savici« ima Bregar prav, da slika Prešeren v Črtomiru svojo odpoved, resignacijo, da le še »Up Irézhe úntrán gróba v pèrljih hrani«. Kerft per Savizi (1836) str. 3. — To pravi tudi moja »Zgodovina slovstva« (str. 119. zgoraj in 128 v sredij). A radi tega Žigon in jaz še nimava krivo, če greva za korak dalje. Če slika Prešeren v Črtomirovi odpovedi svojo odpoved, bo pač Črtomir v boju kolikor toliko tudi Prešernu podoben. Bregar pravi, da je ta paralela nelogična, ker »Prešeren vendar ni hotel reči, da se je slednjič po brezuspešnem boju spreobrnil na Pavškovo »vero«. Bregar je prezrl, kako strogo Prešeren v »Krstu« loči vero Valjhunovo (Pavškovo) od Bogomiline in duhovnikove vere (prave vere krščanske ljubezni), Črtomir se spreobrne k tej. Gl. »Kerft per Savizi« str. 28., Poezije (1847), str. 187., kjer je Prešeren v verzu: Ne bránim se je vére Bogomíle« sam podčrtal besedo »Bogomíle«. Prim. pa izraze o Valjhunovi veri: njegov Bog je »Zhert nar bolj jésni« in on »ravná po svóji flépi glávi — Po bôshji vólji ne, duhóvni právi«. (Ibid str. 27., oz. 186.). Tudi ni res, kakor bi se dalo sklepati po Bregarjevem izvajanju, da bi bil sonet »Matiju Čopu« edina opora za Žigonovo in moje mnenje; glej samo enotnost misli v »Sonetnem vencu« in v »Krstu« (str. 127.) ter sonet »An Pauschek und Stelzich«, ki je nastal, kakor vemo, istočasno s Krstom (Stelzich je prišel 1835. v Ljubljano), in kjer jima Prešeren očita, da njiju postopanje proti njemu ni krščansko (str. 128).

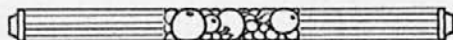
5. Obširno pripovedovanje in opisovanje zgolj **osebnih** slabosti in grehov po nazorih resnih slovstvenih zgodovinarjev

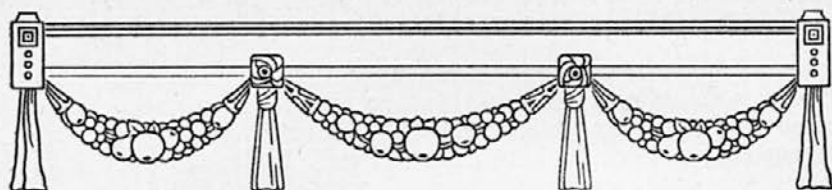
ni naloga zgodovine slovstva.¹ Kar velja kot naše načelo proti vsakemu našemu bližnjemu, da naj sovražimo greh, da pa naj sodimo prizanesljivo, z ljubeznijo grešnika, velja pač tudi in še bolj, proti zgodovinskim osebam, zlasti ker so viri te vrste navadno kalni in nezanesljivi. Dovolj je, da se omenjajo, v kolikor smo zanesljivo obveščeni o njih, kot napake, a z ono prizanesljivostjo in ljubeznijo, ki gre osebam, katerim smo kot narod in kot osebe dolžni hvaležnosti, pri Prešernu toliko, kot samo najboljšim in največjim našim ljudem. In to sem storil; več ni bila niti moja dolžnost niti pravica. Napake seve se ne smejo poveličevati! Da bi se bil proti temu pregrešil, ne more nihče po pravici trditi, kdor dotična mesta (Bregar jih je omenil — »Zgod. slovstva« str. 112, 142, 143,) pazljivo prebere. — Drugače je seve z napakami, ki aktivno vplivajo v slabem zmislu na slovstveni razvoj. Te so se storile v javnosti, naj se torej tudi javno sodijo. — S tem je tudi označeno moje stališče napram Bregarjevi »splošni karakteristiki«. A tudi drugačna tzv. »splošna karakteristika« se mi zdi nepotrebna v biografiji, ki opisuje, kako je kaka osebnost postajala in zorela, delala in trpela. — Da bi pa bil Prešeren v resnici drugačen, kakor pa sem ga risal, bi moral Bregar šele dokazati na podlagi virov, ki pa morajo biti vsaj toliko zanesljivi kot pa oni, na podlagi katerih sem delal jaz. Samo izročila o ljubljanskem in kranjskem takratnem »klaču« ne zadoščajo! —

V Ljubljani, na Božič 1909.

Ivan Grafenauer.

¹ Le preuči v tem oziru (nalašč naštevam samo strogo katoliške avtorje) Lindemanna (Geschichte der deutschen Literatur, Herders Verlag), Ettligerja kot izdavalca najnovejše (8.) izdaje iste knjige, Salzerja kot prireditelja 7. izdaje Lindemanna in kot pisatelja obširne in temeljite »Illustr. Geschi. der deutschen Literatur«. (Verlag der Leogesellschaft Wien). — Videl boš, da sicer nič potrebnega v tem oziru ne zamolče, da pa je od Bregarja pohvaljeni Goethe Baumgartnerjev v tem oziru hvala Bogu popolnoma osamljen. Take stvari prepuščajo drugod kot pri nas pisateljskim slojem, ki pišejo za ljudi, za katere jaz ne bi hotel pisati.

Nove knjige.

Prof. Fr. Kovačič, **Trg Središče**. Krajepis in zgodovina. Maribor 1910. Izdalo Zgodovinsko društvo za Sl. Št. Tiskala Cirilova tiskarna.

Ni ga slovenskega trga ali mesta, ki bi se mogel ponašati s takim delom o svoji zgodovini, s kakršnim se odslej lahko ponaša lepi štajerski trg Središče. Prof. dr. Fr. Kovačič mu je opisal prirodo, življenje in zgodovino tako natančno in podrobno, da je nastala obširna knjiga s 594 stranmi. Seveda je središka občina pomogla z gmotnimi sredstvi, da je bilo lažje tako delo izdati. Storila je namreč jako pameten in posnemanja vreden sklep, da sama odkupi 500 izvodov knjige!

S središko zgodovino se je mnogo bavil že zaslužni rajni M. Slekovec in je nabral precej gradiva. Vendar je bila nabrana tvarina še zelo nepopolna, tudi je Slekovec mislil le bolj na središko kroniko, tako da prof. Kovačič ni mogel objaviti nabrane tvarine take, kakršna je bila (kakor se je izpočetka mislilo), marveč se je moral lotiti vsega dela nanovo. Ni pa zavrzel zbranih Slekovčevih podatkov, ampak jih je uporabil, časih zlasti osebne podatke celo bolj, kakor bi sam kot zgodovinar želel, že zato, ker je bila prilika in pa da se ne bi pogubili.

Knjiga je pisana bolj poljudno — pisatelj je imel naročilo, naj jo nameni širšim slojem —, a na znanstveni podlagi.

V I. delu (str. 3—63) opisuje pisatelj kraj, lego, naravo, prebivalstvo, narodno gospodarstvo, družbeno življenje, skratka, izkuša podati celotno sliko sedanjega trga in okolice. Natančen je zlasti opis trga samega z vsemi spomeniki, ki jih ima.

V II., glavnem delu (str. 67—586) je zgodovina (prazgodovinska zgodovina, preseljevanje narodov, cerkv. zgodovina, šolska zgodovina, zunanja politična in gospodarska zgodovina, trška uprava, odlični rojaki središke župnije, letine in razne naravne nesreče). Mnogo je važnega za vso slovensko zgodovino, mnogo je seveda tudi tako podrobnega in svojsko trškega, da širših slojev ne bo zanimalo (n. pr. statistični pregledi rojenih in umrlih od leta 1669—1900, o poročni starosti 1851—1900, o umrljivosti po starosti, imenik vseh sedanjih srediških posestnikov itd.). Pisatelj se je moral pač ozirati tudi na želje Središčanov, ki so hoteli kar mogoče natančno zgodovino, potem pa si je bržčas mislil, da treba začeti tudi že pri nas s statistiko, katere zlasti sociolog tako težko pogreša. Jako zanimivo je opisana prazgodovinska doba. Za to so služile izkopine, ki so sploh postavile, kakor pravi pisatelj v uvodu, »središko zgodovino na čisto drugo

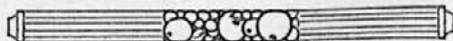
stalo«. Splošno važno je poglavje o Slovencih za preseljevanja narodov (izrabljeno je že tudi Kosovo Gradivo), potem poglavje o zunanji politični zgodovini, tako še to in ono poglavje. Tudi zgodovinar po poklicu bo dobil tu svoj delež. Zanimiva, če ne važna, pa je kronika o letinah in naravnih nesrečah.

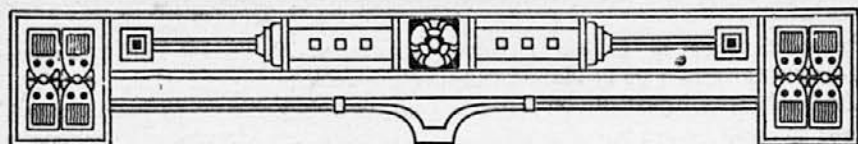
Knjiga ima skrbno sestavljeno kazalo. Kot nazorilo ima do-dejan zemljevid središke občine, deset slik v tekstu in 34 tablic. Cena knjige je nizka (broš. K 5'60, trdo vez. K 6'80). Ni dvoma, da bodo segli po tem lepem delu iz slovenske zgodovine tudi Slovenci izvun Štajerske, že zato, da naši zgodovinarji dobe poguma in si upajo objaviti še nadaljnje proizvode svojih študij. Z.

General de Sonis, miles Christi. Napisao Miroslav Vanino D. J. — 80. Str. 400. 70 slik in 2 karti. — Zagreb. Tisaki naklada Hrv. Kat. Tiskovnog Društva. 1909. — Ni samo krivda našega časa, ki je izgubil mnogo zmisla za nadnaravno sploh in zlasti za ono tiho ter skoro nedokazno delovanje milosti božje v človekovem življenju, da so življenjepisi svetnikov prišli domala popolnoma ob kredit, temveč še mnogo bolj življenjepiscev samih, ki nam slikajo junake kreposti preveč nadčloveške, da bi mogli mi bedni za njimi. Zgoraj navedena knjiga je druge in boljše vrste. General de Sonis (1825—1887) je živel v novem času in tako zelo podobnem viharju naših dni, se je boril proti vsemu, pod čemer mi padamo: s svojo lastno slabostjo in strahopetnostjo, s silo javnega mnjenja, z bedo in dolgovi — je močan, a vedno človek! Življenjepis je sestavljen na podlagi številnih njegovih pisem in zapiskov, iz katerih govori preprosta, odkrita in tako lepa duša, da imajo resnično psihološko in literarno vrednost. Pred čitateljevimi očmi oživi postava tega izrednega moža, v katerem se je družila z moško ljubeznijo do žene in z nežno skrbjo za otroke prav heroična požrtvovalnost za Boga in bližnjega, ki je imel na svoji pisalni mizi poleg križa stare klasike, ki je kleče molil pri zastrtih oknih, ko je mimo njegovega stanovanja v slavi šumel pogreb Viktorja Hugona, in ki je klical k svojemu Bogu: »Zahvaljujem se Ti, ker si hotel, naj sem nič pred Teboj! Jaz ljubim svojo nizkost, ničevost svojo . . . Moj Bog, zahvaljen, da si mi dal okusiti sladkost svoje tolažbe, zahvaljen, da si mi jo vzel. Vse, kar storiš, je prav in dobro; blagoslavljam Te v bedi svoji!«

Lepi predmet sam že priporoča knjigo, a tudi trud in skrb, s katero je pisana. Pisatelj se ni omejil le strogo na življenjepis, temveč pristavlja vse, kar je potrebno, da se de Sonisov čas dodobra razume, vsled česar knjiga na zanimivosti veliko pridobi. Če vpoštevamo slednjič skoro razkošno opremo in mnoge ilustracije, moramo obžalovati, da je knjiga ostala pri nas dosedaj neznana, ter želiti, da si jo naše dijaške in po možnosti tudi ljudske knjižnice čimprej nabavijo.

Fr. Bregar.

Listek.

Nekaj o Levstiku. — V Zborniku Slovenske Matice, XI. (Bleiweisov Zbornik), str. 276—277, sem izrekel domnevanje, da je Fr. Levstik l. 1853/54. bival »skoro brezdvomno« v Sovincu (Eulenburg) na Moravskem v noviciatu Nemškega viteškega reda. Levstik se imenuje v pismu na Hanka, 30. jan. 1855, »Deutschritterordenskleriker«, iz česar sem sklepal na prejšnji noviciat.

Izvedel sem pa pozneje, da tačas Nemški viteški red še ni imel popolnoma urejenega noviciata in tudi to, da Levstik ni bival v Sovincu; Levstik sploh še ni bil v Nemškem viteškem redu, pač pa je študiral v Olomucu bogoslovje z namenom, da bi kot duhovnik vstopil v red. Študirati ga ni dal red sam, ampak — kakor tudi druge kandidate Nemškega viteškega reda, ki niso bili še člani reda, ampak so imeli le namen, da pozneje v red vstopijo — tedanji Veliki mojster (Hochmeister) nadvojv. Maksimilian v. Oesterreich-Este (1835—63), ki je med drugimi konventi oživil tudi ljubljanskega. (Podatke sem dobil po radovoljnem posredovanju g. dr. Alf. Levičnika in o. B. Polaka v Ljubljani, za kar jima bodi tu izrečena moja iskrena zahvala.) Kje je bil Levstik l. 1853—54. torej še zmeraj ni jasno. Ali je bil še bolan doma ali kje drugje? A zakaj se potem drugo leto ni oglasil k maturi, saj bi ne bila zanj nobena sramota.

Obenem naj se popravi v imenovanem Zborniku, str. 276, v. 23., od tiskarne povzročena, nebstvena napaka »1. Oktober« tako, kot stoji v dokumentu »ersten October«, dalje naj se

črta na str. 267. v 4. vrsti tretje podčrtne opombe ne moja opazka v oklepajih »(gl. Tomišek, Ljublj. Zvon XXVI., 402)«, iz katere bi se moralo sklepati, da sem porabil kot vir, kar sem hotel popraviti, in naj se vstavi v 7. vrsti iste opombe, pred pomišljajem, moja v rokopisu se nahajajoča, a v tisku izpuščena opazka: »(V tem oziru je treba popraviti Tomiška v Ljublj. Zvonu XXVI., str. 402).« Dotično mesto v Lj. Zv. (V 8. razredu tudi Stritar ni prvi, ampak četrti odličnjak in je dobil le drugo darilo;) je netočno, ker je bil Stritar četrti odličnjak v I. tečaju, v II. tečaju pa drugi odličnjak; kot tak je dobil drugo darilo, kot četrti ne bi ga mogel dobiti! Pa brez zamere! — Na str. 274. v. 21., naj se bere seveda »275%« in ne »375«. I. Grafenauer.

Corpus iuris civilis in krščanstvo. — Zanimivo je vprašanje, ki ga je sprožil prof. Riccobono na zadnjem zgodovinskem kongresu v Berlinu dne 7. avgusta l. 1908.: ali so vplivali krščanski nazori na Justinianovo kodifikacijo in kakšen je bil njihov vpliv? Riccobono meni, da opazamo dvojni vpliv na razvoj rimskega prava v dobi kodifikacij: vpliv pravnih nazorov posameznih rimskih pokrajin in vpliv krščanskih moralnih nauk. Svojo trditev opira Riccobono na sledeča dejstva: 1. rimsko pravo te dobe je prepojila — *aequitas*, ki je soobrazna z vzori evangelija; 2. zmagala je misel, da se pravo ne sme vršiti na škodo drugih; 3. novi pravni sestav zagovarja načelo, da ni dovoljeno bogatiti se na škodo drugih. — Škoda, da se o tej stvari tako malo razmišlja.

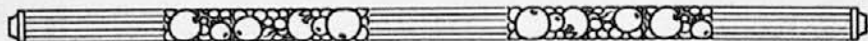
Če so Riccobonove trditve resnične — in čudno bi bilo, da bi bilo krščanstvo, začeniši s Konstantinom, ostalo brez vpliva —, potem je ravno krščanstva ona moč, ki je pridobila rimske-mu pravu trajno veljavo. —č.

»Kulturna načela i rad naprednjaka.« — Pod tem naslovom je začela izhajati knjižnica »Hrvatske Straže«. Izšel je že I. knjige 1. zvezek. V tem zvezku so ponatisnjeni in izpopolnjeni razni članki iz »Hrvatske Straže«, ki se nanašajo na »kulturno« delo hrvatskih naprednjakov. »Hrvatski Straži« je v tem oziru vodilo geslo sv. Ireneja: »Zmaga nad njimi je v tem, da se njih nauki odkrijejo.« Ker liberalni listi pišejo prav o vsem, o Bogu in duši, o veri, Cerkvi, zakramentih in bogoslužju, o bratovščinah in Marijinih kongregacijah, je ta knjiga, ki kritično poroča o vsem, obenem praktična apologetika krščanstva.

Z Marta. — Dolgo časa so astronomi ugibali, kaj bi bili tisti velikanski prekopi (kanali), ki jih daljnogledi kažejo na Martu. Nekateri so sodili, da bi utegnili biti delo živih bitij, ljudi

ali vsaj podobnih bitij. Sedaj je ameriški astronom prof. Hale predložil zadnje fotografije, ki jih je dobil s pomočjo svojega 60colnega teleskopa v zvezdarni na Mount Wilsonu v Kaliforniji. Tistih prekopov ni več, izginili so, ko se je svetlopijsje izpopolnilo, kar je dokaz, da so bili le prividne prevare.

Halleyev komet. — Letos se je že pojavil nov komet, 1910a imenujejo neznanca, za sredo aprila pa pričakujejo, da se bo star znanec, Halleyev komet, približal solncu (fotografične plošče so ga zaznamovale že 11. septembra 1909), in sicer tako, da bo naša zemlja šla skozi njegov rep. Ta zvezda repatica ima namreč milijone milj dolg rep. V letošnji seji angleške astronomične družbe je poročal A. C. Frommelin o tem. »Brzina tega kometa je silna, toda gostota tako majhna, da bi se zemlji nič ne zgodilo, tudi ko bi presekala na svoji dragi kometovo glavo (jedro). L. 1861. je zemlja že šla skozi njegov rep, a svet je šele pozneje izvedel za to.« (Die Freistatt II, 1910, 111).

Glasnik »Leonove družbe.«

Predavanja »Leonove družbe«: 26. januarja 1910 je predaval v knjižnični dvorani »Katoliške Tiskarne« prof. ravnatelj dr. J. Mantuani o sociologiji umetnosti; 7. februarja pa papyrolog prof. dr. K. Wessely o papirih in početkih krščanstva. — Obe razpravi objavi »Čas«.

Novi člani:

Pristopili so »L. dr.« kot redni člani:

Dr. Požar Lovro, c. kr. gimn. ravn. v Ljubljani. — Šegula F. S., župnik pri Sv. Roku ob Sotli. — Kranjc Jožef, kaplan v Hočah pri Mariboru.

Kot **podporni** člani:

Adamič Karlo, stol. kapelnik in učitelj glasbe na kr. real. gimnaziji v Senju (Hrvatsko Primorje). — Kassl Leopold, kaplan, Rekarjaves (Zgornje Koroško).

